

SÜLEYMAN DEMİREL DÖNEMİ (1965–1971) EĞİTİM POLİTİKALARI VE UYGULAMALARININ TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

Şengül BÜYÜKBOYACI¹

ÖZET

Bu araştırmada; Süleyman Demirel başkanlığında Adalet Partisi'nin (1965–1971) tek başına iktidar olduğu dönemdeki eğitim politikalarının basına nasıl yansıdığı, yine bu dönemde soğuk savaş döneminin ortaya çıkardığı ideolojik kamplaşmaların sonucunda ortaya çıkan gençlik hareketleri ve siyasi kamplaşmaların eğitim politikalarını nasıl etkilediği araştırılmış, sonuçların parti programında yer alan hedeflere uygunluğu basındaki yansımaları ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca gazetelerde, eğitim ile ilgili hangi konuların ağırlıklı olarak ele alındığını ve hangi tür konu ve olaylarda gündemler arasında bir paralellik olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada; eğitim politikalarının basına yansımalarını belirlemek için, ulusal düzeyde yayın yapan, farklı yayın gruplarına ait, farklı siyasi eğilimlere sahip üç gazete, eğitim politikalarının belirlemesi için ise; Milli eğitim şuralarında, kalkınma planlarında ve hükümet programlarında eğitim ile ilgili alınan kararlar incelenmiştir. Cumhuriyet, *sol/sosyalist* ağırlıklı bir yayın politikası doğrultusunda, hükümeti ve icraatlarını eleştiren bir gazetedir, Tercüman gazetesi *milliyetçi/muhafazakâr* ağırlıklı ve Hürriyet gazetesi *merkez/liberal* ağırlıklı bir yayın politikası izleyen gazetedir.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Demirel Dönemi, Politika, Eğitim Politikaları, Türk Basını

Büyükboyacı, Şengül. "Süleyman Demirel Dönemi (1965-1971) Eğitim Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yankıları". *ulakbilge* 3.6 (2015): 19-57.

Büyükboyacı, Ş. (2015). Süleyman Demirel Dönemi (1965-1971) Eğitim Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yankıları. *ulakbilge*, 3 (6), s.19-57.

¹ Öğr. Gör. Süleyman Demirel Üniversitesi, sengulbuyukboyaci(at)gmail.com

THE EDUCATION POLICIES OF THE PERIOD OF SULEYMAN DEMIREL (1965–1971) AND THE REFLECTIONS OF PRACTICES IN TURKISH PRESS

ABSTRACT

In this study, how education policies during the period Justice Party came to power alone under the presidency of SüleymanDemirel (1965-1971) were reflected in press, how youth movements and political polarization emerging as a result of ideological polarization of cold war during this period influenced education policies, and the compatibility of these results with the objectives set by the party platform and its reflections in press were investigated and analyzed. In addition, it was attempted to identify what aspects of education were predominantly handled and there is a parallelism between the agendas of whatever kind of subjects and events. The study examined three newspapers which are inclined to different politics and pertained to different publications at the national level to identify the reflections of education policies in press, and the decisions given at national education councils, in development plans and government programs to determine education policies. Cumhuriyet is a newspaper which criticizes the government and its practices in line with its publication policy inclined to left/socialist views; Tercüman is a newspaper inclined to nationalist/conservative views; and Hürriyet is a newspaper inclined to center/liberal views.

Keyterms: The period of Süleyman Demirel, politics, education policies, Turkish press.

1. Giriş

İster piyasa ekonomisi düzeninde, ister planlı ekonomi düzeninde olsun her ülkede eğitim, her şeyden önce bir politika sorunudur. Politika her alanda olduğu gibi, eğitime de yansımaktadır. Eğitim politikası sosyal ve iktisadi politikaya bağlı olarak sürdürülmelidir. Çünkü kalkınma için, sosyal ve ekonomik gelişmeler bir bütün olarak ele alınmalıdır. Eğitimin amaçlarını ve bu amaçların gerçekleştirilme yollarını açıklamaya, yöntem program, ortam ve eğitim hedefleri ile ilgili sorulara yanıt bulmaya çalışan eğitim felsefesi, eğitim politikasının kaynağını oluşturur. Anayasa, yasa, hükümet programlarında yer alan eğitime ilişkin ilke ve kurallar, bunları hazırlayanların eğitim felsefelerini yansıtır. Görüldüğü gibi eğitim felsefesi, eğitim politikası, eğitim planlaması alanları birbirine kaynak oluşturacak şekilde işlerliklerini sürdürürler. Eğitim politikası, ülkenin izlediği eğitim felsefesine göre düzenlenir.

Ayrıca, nüfus analizi bir ülkenin nüfus politikasına önemli ölçüde ışık tutar. Nüfus artış oranı, genç ya da yaşlı olmaya, cinsiyete vb. ne göre nüfusun dağılımı eğitim olanaklarının sunulmasında önemli rol oynar.

Türkiye'de eğitim politikalarının belirlenmesinde; Anayasa ve yasaların genel çerçevesi ve eğitim ile ilgili hükümlerin yanı sıra, Beş Yıllık Kalkınma Planları'nın, Milli Eğitim Şuraları'nın ve Hükümet Programları'nın ağırlıklı rolü olduğu bilinmektedir. Özellikle 1960 sonrası Planlı Kalkınma döneminde Türkiye'de Milli Eğitim politikalarının, ülkenin genel kalkınma planlarına uygunluğu ilke olarak esas alınmış görünmektedir. Bu ilkenin, Milli Eğitim Şuraları'na bir ölçüde yansımış olduğu söylenebilir; ancak Hükümet programları ve uygulamalarının, planlamanın gereklerini ne ölçüde yerine getirdiği konusunun her zaman bir tartışma gündemi oluşturduğu da bilinmektedir.

Siyasi partiler, tüm çağdaş sistemlerin hepsinde birinci derece rol oynarlar. Siyasal sistemdeki parti ve partilerin nitelikleri yapısal ve fonksiyonel özellikleri sisteme damgasını vurur ve onun bir bütün olarak işleyişini yakından etkiler. Siyasal partiler devlet yönetimi makamlarına kendi temsilcilerini getirmek böylece devlet politikasını kendi görüşlerine uygun olarak saptayıp yürütmek amacıyla güden kuruluşlardır. Partiler siyasal sistemin vazgeçilmez unsurlarıdır. Sistem kavramı, sistemi meydana getiren çeşitli unsurlar arasında karşılıklı bağımlılığın varlığını, dolayısıyla sistemin bir unsurundaki değişmelerin sistemin tümünü ve sistemin diğer unsurlarını da etkileyeceğini ifade eder. Bu etkileşimin en önemli unsurlarından birisi de dördüncü kol olarak nitelendirilen medya ve iletişim araçlarıdır.

Yapılan planlamaların ana hedefi eğitim ve öğretimin belli bir çerçeve içerisinde düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesidir. Bunu üstlenecek ve uygulayacak kurumlar demokratik sistemlerde, ülke genelinde söz sahibi olan bir ya da daha fazla siyasi partinin tekelindedir. Araştırmalar ve basında çıkan haberlerin siyasi partilerin eğitim politikalarının ülkenin gelişmişliğini ve kalkınmışlığını

etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu araştırmada; Süleyman Demirel başkanlığında Adalet Partisi'nin (1965–1971) tek başına iktidar olduğu dönemdeki eğitim politikalarının basına nasıl yansıdığı, yine bu dönemde soğuk savaş döneminin ortaya çıkardığı ideolojik kamplaşmaların sonucunda ortaya çıkan gençlik hareketleri ve siyasi kamplaşmaların eğitim politikalarını nasıl etkilediği araştırılmış, sonuçların hükümet programında ve parti programında yer alan hedeflere uygunluğu basındaki yansımaları ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca gazetelerde, eğitim ile ilgili hangi konuların ağırlıklı olarak ele alındığını ve hangi tür konu ve olaylarda gündemler arasında bir paralellik olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada; eğitim politikalarının basına yansımalarını belirlemek için, ulusal düzeyde yayın yapan, farklı yayın gruplarına ait, farklı siyasi eğilimlere sahip üç gazete, eğitim politikalarının belirlemesi için ise; Milli eğitim şuralarında, kalkınma planlarında ve hükümet programlarında eğitim ile ilgili alınan kararlar incelenmiştir. Cumhuriyet gazetesi, *sol/sosyalist* ağırlıklı bir yayın politikası doğrultusunda, hükümeti ve icraatlarını eleştiren, Tercüman gazetesi *milliyetçi/muhafazakâr* ağırlıklı, hükümetin icraatlarını destekleyen ve Hürriyet gazetesi *merkez/liberal* ağırlıklı bir yayın politikası izleyen gazetedir.

1.1.Araştırmanın amacı

Süleyman Demirel Dönemi (1965–1971), Adalet Partisinin iktidarda olduğu süre boyunca eğitim alanındaki hedeflerinin, planlarının neler olduğu, izlediği politikalarının Türk basınına nasıl yansıdığını belirlemek ve değerlendirmektir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın konusu Süleyman Demirel Dönemi (1965-1971) Eğitim Politikalarının ve Uygulamalarının Türk basınındaki Yankıları olduğu için konunun sınırlarını belirleyen 1965-1971 yılları arasında geniş bir basın taraması yapılmıştır. Yapılan basın taraması sonucunda yer verdikleri haberler ve makalelerin araştırma konusunu en iyi yansıtacağını düşündüğümüz Cumhuriyet, Tercüman ve Hürriyet gazeteleri kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca dönem ile ilgili kitap, dergi, meclis tutanakları ve makaleler de incelenmiştir.

2. İlköğretim Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yankıları

Süleyman Demirel Dönemi'nde (1965-1971) İlköğretim ile ilgili en önemli hedef, bütün imkânlar kullanılarak milletin tamamını bir an önce okur-yazar hale getirebilmek olmuştur. Ayrıca herkesin, her vesile ile kullandığı "fırsat ve imkân

eşitliği” deyimini laf olmaktan çıkararak, her seviyedeki öğretim müesseselerini yurt sathına yayarak gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Millî eğitimdeki bu temel hedefler, parti programlarında, hükümet programlarında, kalkınma planlarında ve millî eğitim şuralarında da yer almıştır.

Süleyman Demirel Dönem’inde (1965-1971) Parti programlarında ve hükümet programlarında ilköğretim politikalarına yönelik görüşler şöyledir:

1966 parti programı ve 1969 parti programında doğrudan ilköğretime yönelik ifade bulunmamasına karşın eğitim ile ilgili olarak “İlk, orta ve meslekî eğitimle, üniversite ve yüksek okul seviyesindeki eğitim faaliyetlerimizi, hem demokratik toplum hayatının icapları, hem de süratli iktisadî kalkınma ihtiyaçlarımızın zaruretleri ile ahenkli ve koordine yürütmek gerektiğine inanıyoruz. Bu sebeple çeşitli eğitim kademeleri için elde mevcut kaynakların en zarurî ve hayatî ihtiyaçlara göre ayarlanmasını, müstehlik eğitimden yatırımcı öğretime geçilmesini zaruri ve faydalı görmekteyiz.” (Madde 59)(Adalet Partisi Program ve Tüzük,1966, Adalet Partisi Programı,1969) denilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere eğitim hem toplumsal hem de iktisadi kalkınmanın bir aracı olarak görülmektedir.

I.Süleyman Demirel Hükümeti Dönemi hükümet programında İlköğretim politikaları ile ilgili olarak şu görüşlere yer verilmektedir: “Millî eğitim politikamızın temeli; vatandaşın bir kül halinde kalkınabilmesine, maddi ve manevi hayatını teçhiz ederek ve millî şuuru hâkim kılarak yetişmesine yardım etmektir. Millî eğitim davası, Türkiye’de hürriyet rejiminin ve demokratik düzenin temelini besleyen bir kaynak olduğu kadar, memleket kalkınmasının en güçlü vasıtalarından biridir. Bunun için her şeyden önce temel eğitim meselesini halletmek, düşük olan okur - yazar oranını yükseltmek gerekmektedir. Bütün köylerin okula kavuşturulması, ilköğretim kadrosuna yeter sayıda öğretmen yetiştirilmesi için gereken tedbirler alınacaktır, öğretmenlerin hayat şartları, maddi ve manevi ihtiyaçları yakından takip edilecektir. Kabiliyetli köy çocuklarının öğretime devam edebilmesi, muhtaç durumda olanlara Devletin yardım elini uzatabilmesi için parasız yatılı öğrenci adedini süratle artıracaktır”(T.B.M.M.,Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 3. Birleşim, 1965:19). Bu programda temel eğitimin önemi vurgulanmakta bütün köylerin okula kavuşturulması üzerinde durulmakta ve kabiliyetli köy çocuklarının parasız yatılı okuma imkânlarından yararlanması öngörülmektedir.

II. Süleyman Demirel Hükümeti programında ilköğretim politikalarına yönelik görüşler şöyledir: “İlköğretimden üniversiteye kadar bütün öğretim kurumlarının çağın yeniliklerine intibakı sağlanacaktır. Gençlerimizin her gün biraz daha elverişli okuma, barınma, beslenme, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme ve tedavi olma şartları artan bir hızla geliştirilecektir. Herkes için eğitim Millî Eğitim Politikamızın ana hedefi olacaktır. İlkokul çağındaki bütün çocuklarımızı okula

kavuşturacak temel eğitim %100 gerçekleştirilecektir. Okullarımızda eğitim görenlerin sayısı yanında bilhassa eğitimin vasıflarını yükseltici tedbirleri de ele alacağız. Ayrıca okul öncesi eğitim de, layık olduğu önemle ele alınacaktır. Koruma kararı alınmış, gelişmeleri tehlikede bulunan kimsesiz çocukların tamamını yetiştirme yurtlarına alma imkânı sağlanacaktır. Böylelikle sokağa terk edilmiş çocuk kalmayacaktır. Çocuk mahkemelerinin kurulması ve çocuk islah evlerinin geliştirilmesi adalet anlayışımıza sosyal bir veçhe kazandıracaktır. Mektupla öğretim metodu ile okullar arası seviye farklılığı giderilmeye çalışılacaktır. İlköğretimle, orta ve yüksek öğretim arasında organik bir bağ kurulacak okul programlarını ders kitaplarını ve öğretim araçlarını gelişmelere uygun olarak devamlı surette yenilemeye önem verilecektir” Bu programda en önemli vurgunun okuma-yazma oranının artırılması yönünde olduğu görülmektedir. Okuma- yazma oranının artırılması için mektupla öğretim metodunun kullanılacağı belirtilmektedir.

III. Demirel Hükümeti hükümet programında ilköğretime yönelik doğrudan bir görüş bulunmamasıyla birlikte eğitim ile ilgili şu görüşlere yer verilmiştir: *“Eğitimin büyük vatandaş kütelleri için fırsat eşitliği içinde herkese açık ve yaygın bir hizmet haline getirilmesi suretiyle her Türk gencine eğitim imkânı sağlanırken, bu hizmetin milli insan gücü potansiyelimizi kalkınma hedeflerine yöneltici bir vasıf ve seviyeye yükseltilmesi de önemle ele alacağımız konulardandır.”* denilmektedir. Bu programda ise en önemli vurgu fırsat eşitliği ve okul içi ve dışı eğitim programlarının düzenlenmesine yöneliktir.

Hem parti programlarından hem de hükümet programlarında, eğitim açısından planlı kalkınmanın dikkate alınacağı, eğitimde fırsat eşitliği toplumsal ve iktisadi kalkınmanın ihtiyacı olan insan gücü niteliklerinin eğitim aracılığıyla kazandırılabilmesinin önemini vurgulandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, temel eğitime paralel olarak orta öğretim, teknik eğitim ve yüksek öğretim faaliyetlerini de geliştirmenin önemi üzerinde de durulmaktadır.

1966 yılının Ocak ayında Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte resmi gazetede yayınlanan ve yürürlüğe girecek olan bir yönetmeliğe göre ilkokulların iki devreye ayrılacağını ve sınıf geçme sisteminde bazı değişiklikler yapılacağını açıklamıştır. Bu değişiklikler özetle şöyledir: *“1. İlkokulların 1., 2. ve 3. Sınıfları bir devre olarak kabul edilmiştir. Öğrenciler 1. ve 2. sınıflarda hiçbir şekilde sınıfta bırakılmayacaklardır. 3. Sınıfta ise kanaat notu ile geçilecek ve bu geçme birinci devreyi bitirme olacaktır. 2. İlkokulların 4. ve 5. Sınıfları ikinci devreyi teşkil etmektedir. 4. Sınıflarda eskiden olduğu gibi kanaat notuyla geçilecek, 5. Sınıflarda ise ilkokulu bitirme sınavlarında başarı gösteremeyenler, hemen bu sınavın akabinde 15 günlük kursa tabi tutularak yeniden imtihana gireceklerdir. Böylece öğrencilerin eğitim durumlarının daha kuvvetlenmesi*

ve sınıf geçme konusunda kendilerine okulunda yardımcı olması öngörülmüştür.”(Cumhuriyet, 01.01.1966:1) Bunların dışında sadece köy okullarına mahsus olmak üzere ilkokulun 4. Sınıfında sınıfta kalmanın kaldırılması düşünülmüşse de bunun uygulanmadığı görülmektedir.

28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihinde toplanan Sekizinci Şûra’da “Eğitim sisteminin toplum ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak olduğu, ekonomik ve sosyal kalkınmayı hedef alan bir eğitime ihtiyaç bulunduğu” vurgulanarak biri diğerine bağlı üçlü sistemin (ilköğretim-ortaöğretim-yükseköğretim) sağlıklı bir yapıya kavuşturulması; ilköğretimin 222 sayılı yasanın öngördüğü tarzda ıslahı; ortaöğretimin genel kültür ve yurttaşlık eğitimi veren, öğrencileri ilgi ve yeteneklerine göre yönlendiren iki devreli konumda düşünülmesi; programlar arasında yatay ve dikey geçiş imkânlarının hazırlanması; küçük yerleşim birimlerinde çok amaçlı liseler açılması gündeme getirilmiştir.” (Sakaoğlu, 2003: 274). VIII. Milli Eğitim Şûra’sında, ilköğretime ilişkin önemli bir çalışma yapılmamıştır. Şûra ilköğretimi, 5 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı “*İlköğretim ve Eğitim Kanunu*”nda belirlenmiş şekliyle uygulanmasına devam edilmesini istemiş, ilköğretime hiçbir müdahalede bulunmamıştır. (Bu kanun koalisyon hükümetleri eğitim politikaları ilköğretim başlığı altında incelenmiştir.) Ancak, 1968 ilkokul programı üzerinde görüşler bildirilmiştir.

VIII. Mili Eğitim Şûrası’nda ilköğretim ile ilgili pek gelişme olduğu söylenemez. Bu dönemde, öğretmen ihtiyacı devam etmekte, eğitimde istenen seviyeye gelinmediği görülmektedir. Okur- yazarlık seviyesi hala düşük bir oranda kalmıştır. Okullar ve derslikler yetersizdir. 1970 yılında ise okullaşma oranı % 84 olarak gerçekleşmiş olup, on yıl önce planlanan hedefe varmada tam isabet kaydedilememiştir. 1960 yılında %40 dolaylarında olan okur-yazarlık oranı, 1970 yılında 35. 605. 000 olan toplam nüfus içinde %55’e ulaşabilmesi bir başka problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Köy Enstitüleri zamanında köye gidecek öğretmen sayısında artış olmasına rağmen bu dönemde köye gidecek öğretmen sayısında düşüş görülmekte, köy okullarında istenilen düzeyde eğitim verilmemektedir. VIII. Şûra döneminde kararların uygulamaya yansımadağı görülmektedir.

İBYKP’da “Temel eğitim, “kişilerin içinde buldukları toplumun sorunlarını kavrayabilmeleri ve çevrelerini tanıyabilmeleri, yurttaşlık haklarını kullanmak için gerekli bilgileri edinmeleri, yaşamaları için gerekli asgari kabiliyeti kazanmaları amacı ile verilen” (DPT, Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl, 1968-1972:161-162), okulöncesi ve ilköğretim (ilkokul) düzeylerini kapsayan bir eğitimidir.” denilerek ilköğretim yerine temel eğitim kavramı kullanılmıştır.

İkinci Plan'da özel eğitim, "sakatlığı olan veya az gelişmiş çocuklara" sosyal hizmetler kapsamında verilecek bir eğitim türü olarak ele alınmış ve bu çocuklar için açılacak okullarda "iş eğitimi"ne ağırlık verilmesi öngörülmüştür.(DPT, Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl, 1968-1972:233)

Ayrıca 5 milyon kişiye okuma-yazma öğretimini hedefleyen "okuma-yazma seferberliği" düzenlenmesi öngörülmüştür. Okuma-yazma eğitimi Plan'ın toplumsal hedeflerine yönelik bir tedbirdir. Okuma-yazma eğitiminin dışsal faydaları, bireylerin vatandaşlık haklarını kullanmalarına ve toplumsal ödevlerini yerine getirebilmelerine katkı sağlamak şeklinde belirtilmiştir.

Fırsat eşitliği, İBYKP'nın da temel ilkelerindedir. Bu ilke doğrultusunda ilköğretim üstündeki eğitim kurumlarından yararlanacak" kabiliyetli öğrencilerin ekonomik güçleri ve buldukları çevrenin şartları ile kısıtlanmaksızın eğitimin en üst kademelerine çıkmaları"(DPT, Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl, 1968-1972:158) için kredi, burs ve yatılılık sisteminin genişletilmesi öngörülmüştür. Özellikle parasız yatılı öğrenci sayısını sınırlayan hükümlerin kaldırılması, Birinci Plan'dan farklılaşan bir politikadır. Ayrıca toplam yatılılık kapasitesinin %75'inin köy ilkokullarından mezun olanlara ayrılması öngörülmüştür.

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, her yıl devlet gelirlerinden % 3'nün ilköğretime ayrılmasını öngörmesine rağmen I. Ve II. Beş Yıllık kalkınma Planları döneminde öngörülen yatırım ödenekleri ile ayrılabilen yatırım ödenekleri arasında 1,5 milyar TL dolayında noksanlık olmuştur. Bu dönemlerde ilköğretim alanında karşılaşılan en büyük sorun, bina yapımı ile öğretmen yetiştirme arasında bir paralelliğin kurulamayışı olmuştur. Bugün, kent okullarının %50'sinden fazlasında ikili ve üçlü öğretim yapılmaktadır. İkili öğretim normal sayıda bile üçlü öğretimin kesin olarak ortadan kaldırılması gerekmektedir.(Özalp vd., 1977:468)

3. Ortaöğretim Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yankıları

Süleyman Demirel Dönemi'nde (1965-1971) ortaöğretim bir bütün olarak ele alınmış, eğitim reformuna bu kesimden başlama zorunluluğuna inanılmıştır. Üniversiteler önüne öğrenci yığan bir sistem yerine, her sektöre yayan ve kabiliyetlerine göre öğrencileri dağıtarak yetiştiren, ufki geçişleri sağlayan bir sistem uygulamasında kararlaştırılmıştır.

Ortaöğretimde yapılması istenen reformlar tartışılmış ve konu hem meclis tartışmalarında ele alınmış hem de gazetelerde haber olarak yer almıştır.

Ortaöğretim programlarında yapılacak reformlarla ilgili olarak Hürriyet gazetesinde Milli Eğitim bakanı Orhan Dengiz şunları söylemektedir: “ *Ortaokul ve lise müfredat programları ile imtihan yönetmeliklerinin günün şartlarına göre düzenlenmesi çalışmalarının hazırlına başlanmıştır. Yeni programlar, öğrencileri hayata ve ihtisas sınıflarına, fakültele hazırlayıcı mahiyet taşıyacaktır. Lise müfredat programları, özellikle gençleri üniversiteye hazırlayacak mahiyette olacaktır. Ortaokullarda kabiliyetleri tespit edilen gençler, liselerde bu istikamette bu eğitime tabii tutulacaktır. Gençler bilhassa liselerde, branşları yönünde eğitim yapan fakültele tercihen alınacaktır.*” (Hürriyet, 3.1.1966:1)

Süleyman Demirel Dönemi hükümetleri, gelecekte zorunlu öğretimi 5 yıldan 8 yıla çıkarmak zorunda kalacağını hesap etmektedir. Fakat henüz ilkokul çağındaki nüfusunun tamamı okuma-yazma imkânına ulaşamadığından dolayı, 8 yıllık zorunlu eğitime geçilememiştir. Bu nedenle, ortaokulları imkân nispetinde köylere kadar yayarak, köy çocuklarına da eğitim fırsatını vermek ve hem de ilköğretim konusu memleketin tamamına yayıldıktan ve ilkokullar arasında nispi bir eşitlik sağlandıktan sonra, 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesini planlamıştır. Mesleki teknik öğretime öncelik verilmesi ilkesi benimsenmiş ve uygulanmıştır. Öğrencileri klasik ve mesleki teknik okullara ayırma şekli; yani, imtihanla başarılı öğrencileri klasik okullara, başarısızları mesleki ve teknik okullara alma sistemi değiştirilmiştir. Bu suretle, teknik eğitim kuruluşlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde ağır bir baskı ve kompleks yaratan uygulamaya son verilmiştir. Bununla da kalmayarak, “Teknisyen Okulları” açılmak suretiyle, hem hayata hem de yükseköğretime hazırlayan müesseseler haline getirilmiştir. Sanat enstitüleri bünyelerinde kurulan ortaokullardan sonra dört yıllık öğretim süreli teknisyen okulları, mühendis ile usta arası yardımcı teknik personel ihtiyacını karşılamak amacıyla, 1969-1970 ders yılında ilk olarak öğretime başlamışlardır. Bu okulların sayısı, muhtelif bölgelerin endüstri, personel ihtiyaçları dikkate alınarak, 1970-1971 öğretim yılında 36 âdete ulaşmıştır.

VII. Milli Eğitim Şura’sı, Türk eğitim sisteminin yapısını değiştirmiştir. Ortaöğretimin birinci kademesini meydana getiren ortaokulların müfredat programları yeni bir şekil almıştır.

Cumhuriyet döneminde, zaman zaman rehberlikten söz edilmiş, rehberliğin önemi üzerinde durulmuştur. Ancak rehberlik çalışmaları, sistemli ve planlı olarak 1962 yılında yapılan VII. Milli Eğitim Şura’sında ele alınmıştır. Bu tarihten 11 yıl önce 1951 yılında, Ankara’da “ mesleğe yöneltme servisi” adı ile bir servis kurulmuştur. Bu servis bir anlamda Türkiye’deki ilk mesleki rehberlik servisi. Bu servisin amacı, özellikle okul çağındaki gençlerin yeteneklerine, özelliklerine, ilgilerine ve imkânlarına uygun meslek planı yapmalarında ve okul seçmelerinde

öğrencilere yardımcı olmaktır. Bunun için çeşitli test ve formlar geliştirilmiş, iş ve meslekleri tanıtan kitap ve broşürler hazırlanmıştır.

Bu Şura'da "Okullarda Rehberlik Hizmetleri" konusu ayrı bir komisyon tarafından ele alınmış ve bu çalışmaların nasıl başlatılıp yürütüleceğine ilişkin birtakım öneriler tespit edilmiştir. Bu raporda, ortaokul ve lise programlarında rehberlik için grup saati adı altında haftada birer saat ayrılması öngörülmüştür. Fakat bu zaman ayırımına 1974-1975 öğretim yılından itibaren başlanabilmiştir (Özalp vd., 1977:387).

1966 Milli Eğitim Bakanlığı Karma Bütçe Komisyonunda Milli Birlik Grubu adına söz alan Selahattin Özgür "Muayyen şehirlerde kurulan rehberlik ve araştırma merkezleri çok faydalı olan fonksiyonlarını henüz ifa edememekte ve vatandaşın cüzi bir kısmına bile kendisini belirtememiştir. Keza özel sınıflarda aynı durumdadır"(TBMM Tutanak Dergisi, 41. Birleşim, 1966:431) diyerek Rehberlik Servislerinin öneminin yeteri kadar anlaşılmadığını vurgulamaktadır.

Sekizinci Milli Eğitim Şurası, 28 Eylül - 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanmış ve gündemi "ortaöğretim sisteminin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi" konusundan oluşmuştur. Bu Şurada alınan kararlarla Türk Eğitim Sisteminin yapısı yeniden belirlenmiştir. Şura'da Milli Eğitim amaçlarını gerçekleştirmekle görevli Türk Eğitim sisteminin biri diğerine dayalı üç öğretim derecesinden oluştuğu ortaya konmuştur. İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim. Her okul bu öğretim derecelerinden birine uygun olarak yatay ve dikey geçiş yolları belirtilmek suretiyle mutlaka eğitim sisteminin bütünlüğü içinde açılır.

Yanlış ve erken seçimi önlemek ve böyle bir sonucu normal öğrenim süresini uzatabilecek herhangi bir zaman kaybına yol açmamak için ortaöğretimin birinci devresinde, öğretimde ihtisaslaşmaya gidilmemiştir. Ancak öğrencilere seçmeli dersler, ders dışı eğitsel ve sosyal faaliyetler, öğretmen-veli ilişkileri, sürekli gözlemler ve rehberlik yolu ile yeteneklerini anlama yardımıyla, ya ikinci devrenin çeşitli programlarına yönelme ya da hayata hazırlama yönünde yardımcı olmak istenilmiştir.

İkinci devrenin çeşitli programlarına yönelme "yol gösterici" nitelikte olup "zorlayıcı" değildir. Bu nedenle, birinci devre ortaöğretim programı, bütün ikinci devre programlarının ortak gövdesi niteliğini kazanmıştır.

VIII. Milli Eğitim Şura'sında rehberlik konusuna açıkça değinilmemekle birlikte öğrencilerin ilgili programlara yöneltilmesini "Sınıf Öğretmenler Kurulu'na" bırakmaktadır. Başlangıçta sınıf öğretmenleri tarafından yürütülmeye çalışılan

rehberlik hizmetleri, 1970 yılından itibaren “Rehberlik Servisleri” olarak okul içinde bir kuruluş halinde yürütülmeye başlanmıştır.

İBYKP’nda istenilen önlemlerin bir gereği olarak Milli Eğitim Bakanlığı’na sistemli ve uzmanlık rehberlik uygulamalarına 1970-1971 ders yılından itibaren 24 pilot okulda başlanmış ve bunların sayısı 1973-1974 öğretim yılında 110’a yükselmiştir.

VIII. Milli Eğitim Şura’sında ortaöğretimin ikinci devresi için kabul edilen üç ana programdan, yükseköğretime hazırlayan programın süresi 3 yıl, hem yükseköğrenime hem de mesleğe hazırlayan programın öğrenim süresi 4 yıl, hayata ve iş alanlarına hazırlayan programın öğrenim süresi de 2-3 yıl olarak saptanmıştır.

VIII. Milli Eğitim Şura’sında önerilen yeniliklerden birisi de, çeşitli program anlayışına uygun olarak organize edilecek liselerde öğrencilerin “kol” yerine “programlara” ayrılması düşüncesidir. Buna göre yükseköğretime hazırlanmak isteyen öğrenciler 10. Sınıfta edebiyat ve fen programlarına ayrılacaktır. Edebiyat programından gelen öğrenciler son sınıfta a) dil edebiyat veya b)sosyal ve ekonomik bilimler veya c) matematik –fizik veya d) tabiat bilimleri olmak üzere bu dört programdan birini izleyeceklerdir. Şura kararları bütünü ile uygulamaya konulmamış, ancak bazı liselerde fen kolundan gelenler için son sınıfta matematik ve tabiat bilimleri kolu açılmıştır. (Oğuzkan, 1981:35).

VIII. Milli Eğitim Şura’sında alınan bir karar da, liselerde sekreterlik, muhasebe gibi büyük yatırım masrafları istemeyen bazı meslek programları ilave edilerek bir kısım öğrencilere 10. sınıftan itibaren hayata ve iş alanlarına hazırlayan bir öğrenim vermektir. Böylece liselerin çok amaçlı kurumlar haline dönüştürülmesi yolunda adım atılmış olacaktır. Bu konuda sınırlı birkaç denemeden sonra, liselerin yeniden genel eğitim veren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan kollarla yetinmesi yoluna gidilmiştir. Bu tercihin, yükseköğretime giriş kapılarının gittikçe daraldığı ve pek çok lise mezununun bir üst öğrenime devam edemediği bir döneme rastlaması dikkate değerdir (Oğuzkan,1981:36).

Ortaokul müfredat programında da değişikliğe gidilmiştir. 1949 yılından beri uygulanmakta olan ortaokul programı, günün şartlarına göre yeniden düzenlenmek istenmiştir. Bu programda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri “Sosyal Bilgiler” adı altında, fizik, kimya ve tabiat bilgisi dersleri ise “Fen Bilgisi” adı altında toplanmıştır. Ayrıca 1927 yılında programdan çıkarılan din dersi, tekrar seçmeli ders olarak programda yerini almıştır (Cicioğlu,1985:187).

Bu dönemde tek dersten sınıfta kalma ve yer olmadığı gerekçesiyle bir okula kayıt yaptıramayan kontenjan fazlası öğrencilerin sorunu meclis gündeminde ve aynı zamanda gazetelerde de yerini almıştır.

İstanbul Senatorü Dr. Rıfat Öztürkçine meclise yazılı olarak bir önerge vermiştir. Bu önergede "*okumak aşkıyla yanan talebelerimizin okumasına mâni olmak için tek ders gibi bahaneler ile veya ortaokulu bitirmiş lisede yer olmadığı için test imtihan usulleri ile 100 puan alan talebeyi 101 puan almadı diye okul dışı bırakılması ve böylece özel okullara gitmeyi zorlayıcı çarelere başvurulmasını Anayasamızın âmir hükümleri ile bağdaşamamaktadır*" (TBMM, Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 4. Birleşim, 5.11.1965: 147-148) demektedir ve bu sorunun bir an önce çözülmesini istemektedir.

Hürriyet gazetesinin "Tek Dersten Klanlar Tekrar İmtihan Olacak" başlıklı haberinde de bu konuya yer verilmiştir. Haberde "*Milli Eğitim Bakanlığı bu yıl tek dersten sınıfta kalan ortaokul ve lise öğrencilerinin üzüntüsüne çare bulmuş, kendilerine geçen yıl olduğu gibi, kaldıkları dersten bir imtihan hakkı tanınmıştır*" (Hürriyet, 21.09.196:1) denilmektedir.

Buradan anlaşılacağı gibi tek dersten kalan öğrencilere bir kereye mahsus olmak üzere sınav hakkı tanınmış, bu sınavda başarılı olanlar okullara yerleştirilmiş başarılı olamayanlar ise yine açıkta kalmıştır. Ayrıca kontenjan fazlası öğrenciler tercih etmemiş olmasalar bile meslek ve teknik okullara yerleştirilmiştir.

Değerlendirme esaslarına göre hazırlanan sınıf geçme ve sınav yönetmeliğinde başarının dört ayrı notla, başarısızlığın ise tek notla değerlendirilmesi istenmiştir. VIII. Milli Eğitim Şura'sında ise değerlendirme konusu "sınıf geçme" veya "ders geçme" olarak incelenmiştir. Notların rakamlarla değil harflerle ifade edilmesi istenmiştir. Ancak bu uygulamaya deneme ve geliştirme mahiyetinde olmak üzere Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası" kararından sonra 1974-1975 öğretim yılında az sayıda ortaokul ve lisede başlanmıştır (Cicioğlu, 1985:147).

28 Eylül-3 Ekim 1970'te toplanan VIII. Milli Eğitim Şura'sında ortaöğretim kademesinde yeniden düzenlemeye gidilmesi nedeniyle mesleki ve teknik eğitim de yeni sistem içerisinde yer almıştır. Yeni sistemde, Türk çocuklarını ortaöğretim kademesinde, Milli Eğitimimizin genel amaç ve ilkelerine uygun olarak ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre hayata, iş alanlarına ve daha üst öğrenime hazırlamak, sosyal gelişmenin ve ekonomik kalkınmamız için yeterli sayıda ve vasıfta insan gücünü yetiştirmek, bu yeni sistemin amacı olmuştur.

Böylece mesleki ve teknik eğitim, genel ortaöğretimin bütünü içinde ortaöğretimin ikinci kademesinde sadece programlarına göre diğer liselerden ayrılan okullar haline dönüştürülmüştür. VIII. Milli Eğitim Şura'sında ortaya çıkan bazı düşüncelerin etkisiyle erkek sanat enstitülerinin adı "lise" olarak değiştirilerek bu okullar, ortaokula dayalı ve öğrencilere bir zanaat öğretilerek hayata hazırlayan 3 yıllık endüstri meslek liseleri de 4 yıllık teknik liselere dönüştürülmüştür. Kız sanat enstitüleri ise, kız meslek liseleri haline gelmiştir. Bu arada MEB'e bağlı yeni tür meslek yüksekokulları açılmıştır. Bütün bunlar, ortaöğretimin yükseköğretime hazırlama ve bilgi yığıma işlevini üzerinden atmasına imkân vermemiştir (Güven,2000:130). 1974-1975 öğretim yılından itibaren orta dereceli bütün mesleki ve teknik okullar, meslek lisesi adını almıştır.

Diğer Şûralarda olduğu gibi, Sekizinci Şûrada da üzerinde önemle durulan ortaöğretimde 'hayata hazırlayıcı program uygulamalarına' başlanamamış ve planlanan tersine olarak genel liselerdeki yığılma artmıştır. Yine Şûra kararları arasında; "yeni sisteme göre uygulamanın yıllık bütçelere intikal edecek şekilde planlanması" kararına ve I. ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer almasına karşın ne yatırımlarda (planda öngörülenden bir milyar iki yüz elli beş milyon TL eksiktir.) ne de öğretmen ihtiyacının karşılanmasında (1973'te varolanın dışında 40.355 öğretmene daha ihtiyaç vardı.) başarı sağlanabilmiştir.

İBYKP'nda ortaöğretim birinci devre orta öğretim ve ikinci devre ortaöğretim olarak ele alınmıştır. Birinci devre ortaöğretimin, ilkokula dayalı 12-14 yaş grubunu kapsayan ve öğrencileri üst dereceli genel, meslekî ve teknik okullara hazırlayan ve bazı konularda meslek eğitimi veren kademe olduğu belirtilmiştir. Öğretmen okullarının birinci devreleri ile öğrencileri doğrudan doğruya mesleğe hazırlayan okullar dışındaki eğitim kurumlarının genel okullar niteliğinde olduğu açıklanmıştır (DPT, Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl 1968-1972:165). Kalkınma plânında, birinci devre ortaöğretim bünyesinde yer alan ortaokulların ders programları, öğrencilerin devam edecekleri üst okulu ve edinecekleri mesleği seçmelerinde yararlı olacak gözlem ve deneme metotlarına dayandırılarak geliştirileceği belirtilmiştir. Bu amaçla gezici laboratuvarlar oluşturulacağı açıklanmıştır. Ayrıca ortaokulların yatılılık olanakları genişletilerek, köylerde ilkokulu bitirip eğitimine devam etmek isteyenlere okuma olanağının sağlanacağı da vurgulanmıştır.

1968-1972 döneminde yatılı bölge okullarında ortaokul kademesinde de eğitim verilmeye başlanacağı, ayrıca bu okulların halk eğitiminin ve çeşitli kurumların yürüttüğü yaygın eğitim çalışmalarının merkezi olacağı ve bu sayede köy ilkokulu mezunları için yeni bir eğitim olanağının yaratılacağı açıklanmıştır.

Aynı zamanda hem parti ve hükümet programlarında hem de kalkınma planlarında Türk çocuklarına ve gençliğe eşit eğitim imkânlarından daha geniş şekilde faydalanabilmeleri için Devlet ve mahallî idareler seviyesinde geniş bir burs ve kredi sistemi tatbik edilmesini ve bunun, eğitimin her safhasında yürütülmesine dair görüşler bulunmaktadır.

Kalkınma plânında, lise seviyeli teknik okulların 1968-1972 döneminde niteliklerinin yükseltileceği, bu dönemde artan teknisyen ihtiyacını karşılamak için bu okulların öğrenim süresinin dört yıla çıkarılacağı, söz konusu okulların, öğretim programında yapılacak geliştirmelerle teknisyen yetiştirir niteliğe kavuşturulacağı, bu okullardan mezun olanlara kendi ihtisas dallarında yüksek öğrenime devam etme olanağı sağlanacağı belirtilmiştir. Bu kademedeki genellikle teknik öğretimdeki problemlerin çözümü için eğitim verilirken, sanayi ile ilişkilerin göz önünde bulundurulmasının gerektiği belirtilmiştir.

Kız teknik öğretimin geliştirilmesi plan hedeflerinde yer almakla birlikte bu konuda 1966 yılı Millî Eğitim Bakanlığı Karma Bütçe Komisyonun'da Kontenjan Grubu adına söz alan Zerin Tüzün Kız Teknik Öğretim'in yeteri kadar gelişme göstermediğini söylemektedir (TBMM Tutanak Dergisi, 41. Birleşim, 4.2.1966:437).

Orta öğretimdeki bu gelişmelere bağlı olarak, yüksek öğretim kurumları Plan hedeflerine ve insangücü ihtiyaçlarına uymayan bir biçimde gelişmiştir. Teknik alanlarda ücret düzeyi, sosyal statü ve değer yargılarına göre oluşan aşırı talebi özel yüksek okullar karşılamaya çalışmıştır.

Çeşitli eğitim kademelerinden insangücü piyasasına geçecek insangücünün üretim sürecinde gerekli yeri almasını sağlayan yaygın eğitim, eğitim sistemi içindeki yerini alamamıştır. Yaygın eğitim çalışmaları daha çok okuma - yazma ve kültür programlarından ibaret kalmıştır. Bununla beraber, Planlı dönemin son yıllarında sisteme giren pratik sanat okulları yaygın eğitim alanında önemli bir gelişme olarak belirmektedir.

Ortaöğretimde nitelik ve nicelik olarak gelişmelere baktığımızda; Ortaokul birinci dönemde 1960 yılında toplam çağ nüfusunun yüzde 20,5'ni kapsarken bu oran 1970 yılında yüzde 35,2 e yükselmiş ve öğrenci sayısı 342 binden 899 bine çıkmış bulunmaktadır. Bu kademedeki okul sayılarında Plan hedeflerinden geri kalmalar olmuş ve okullaşma oranının artması ikili öğretimle gerçekleştirilebilmiştir. 1970-1971 yılında toplam 1703 ortaokulun 330 u köylerde, 408 i bucaklarda ve 965 i il ve ilçelerde bulunmaktadır.

Gerek kalkınma planlarında, gerekse Milli Eğitim Şuralarında öngörülen ortaöğretimde bütünleşmenin gerçekleşmemesi; aksine yanlış algılanarak mesleki-teknik liselerin, genel liselere benzemesi büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Orta dereceli okullarda önemli değerlendirme sorunlarından biri de yöneltmedir. Ortaöğretimde öğrenciler, kendi ilgi, yetenekleri ile toplumun ihtiyaçları paralelinde yöneltilememektedir. Uygun yöneltmeyi sağlayacak yetenek ve ilgi testleri ve diğer teknikler geliştirilmemiştir.

Bir diğer sorun da sınıf geçme uygulamasıdır. Dersler birbirinden kopuk olduğu ve sınıf geçmek için bütün derslerin öğrenilmesi gerektiği halde sınıf geçme sistemi uygulanmaktadır. İki veya daha fazla dersten kalan bir öğrenci sene kaybetmektedir. Sonuçta sınıfta kalmalar büyük bir kaynak israfına neden olmaktadır.

Sınıf geçme ve sınıfta kalma sorunu ile ilgili olan Hürriyet gazetesinin “Tek Dersten Kalan Öğrencinin Suçu Ne?” başlıklı haberinde Tahsin Öztin konu ile ilgili şunları yazmıştır: “*Öğrencinin borçlu meselesi bir kenara itildi. Yüzbinlerce ortaokul ve lise öğrencisi tek dersten sınıfta kalıyor ve belge alıyor. Bu durumun memleket zarara soktuğundan kimsenin haberi var mı? Milli Eğitim Bakanı okullara gidip bir kontrol yaparsa sınıf mevcutlarının yarısının iki senelik olduğunu görecektir. Çift sınıf geçme usulü, borçlu sınıf geçme imkânının öğrencilerden esirgenmesinden oluşmuştur. Bu öğrencilerin, nasıl ve ne şartlarda okuduğu düşünülmüş müdür, aileleri ne durumdadır*” (Hürriyet, 13.09.1966:2).

Ortaöğretimde planlama süreci de, daha önce açıklanan örgütlenme yetersizliği, işbirliği, koordinasyon eksikliği, sürecin nicel hedeflere yönelik işlemesi gibi sorunlar içinde işlemektedir.

Ortaöğretimin sancısını çektiği en önemli sorunlardan biri de öğretmenlerden kaynaklanmaktadır. Ortaöğretim öğretmenleri sayı ve nitelik olarak yetersizdir. Öğretmen yetiştirme de ortaöğretimin üzerinde en çok konuşulan sorunlardandır. Öğretmen yetiştirme konusunda en çok şikâyet edilen konu ise öğretmenlik mesleğinin statüsünün düşük olması nedeniyle en son tercih edilen meslek konumuna düşmesi ve rağbet görmemesidir.

4. Yükseköğretim Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yankıları

Süleyman Demirel Dönemi'nde (1965-1971), yükseköğretime ilişkin genel görüşler şöyledir; ilim ve teknoloji çağında, toplumumuzun varlık mücadelesinde başarı gösterebilmesi, kalkınmamızın süratlendirilmesi, yüksek vasıflı, çok sayıda bilim kurumlarının kurulması ve ilim zihniyeti ile yetişmiş gerçek aydınların ve teknisyenlerin millet hizmetine hazır hale getirilmesi ile mümkün görülmüştür. Bu nedenle üniversite ve yükseköğretim kurumları sayısının artmasında, öğrencilerin çağın düzeyindeki bir eğitim imkânına kavuşturulmasında üniversite ve yükseköğretim kurumlarının yönetici ve öğretim üyelerine her bakımdan destek olmanın gerekliliği üzerinde durulmuştur. Üniversiteler toplumun en önemli ve değerli kuruluşlarından biridir. Anayasayla, üniversitelere özerklik tanınırken, üniversiteler devletin ve Anayasanın temel ilkeleri dışında görülmemektedir. Akademik hürriyet, devletin temel ilkelerini baltalamamalıdır.

Üniversite ve yükseköğretim kurumlarının, eğitim ve araştırma faaliyetlerinde, çok daha verimli bir hale getirilmesi ve öğretim üyesi yardımcıları ile öğrencilerin, üniversite idaresine, üniversite içi uyulması zorunlu işleme düzenini, hiyerarşisini bozmadan, iştirak ettirilmesi için gerekli ıslahatlar yapılmalıdır. Üniversite ve her türlü yükseköğretim kuruluşlarını bütün yurt sathına yayma politikası uygulanmalıdır.

Yeni üniversiteler açılması konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın da çalışmalar yaptığı görülmektedir. 1966 yılı Milli Eğitim bakanlığı Karma Bütçe Komisyonu'nda söz alan Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz bu konuya vurgu yaparak şunları söylemiştir: " *Türkiye çok kısa bir zaman içinde hacimli ve tesirli bir ilim politikası tanzimine, çok sayıda gerçek ilim adamı yetiştirmeye, araştırma merkezleri ve laboratuvarlar kurmaya mecburdur. Bakanlığımız, yeni üniversiteler açılması, bunların yerlerinin ve mahiyetlerinin tespit edilmesi ile ilgili olarak üniversitemiz yetkilileriyle müşterek bir çalışma yapmaya karar vermiş ve durumu üniversitemize bildirmiştir. Bu karar gereğince teşkil oluncak komisyon, önümüzdeki Mart ayı başından itibaren çalışmalarına başlayacaktır.*

Bu suretle yeni üniversiteler açılması hususu ilmi bir inceleme konusu yapılmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda ilmi ölçüler içinde objektif bir program hazırlanacak ve böylece yeni üniversiteler açılması hususunun bir münakaşa konusu olmaktan çıkarılması sağlanacaktır" (TBMM Tutanak Dergisi, Cilt:32, 41. Birleşim, 1966:467).

Büyük merkezlerde fazla öğrenci yığılmasının olumsuz sonuçlarını gidermek için; öğrenciye iyi bir eğitim vermek, birçok bölgelerde sosyal, kültürel ve ekonomik canlılık yaratmak, nihayet bu düzeyde fırsat ve imkân eşitliği tesis etmek amacıyla bölge üniversiteleri kurulması öngörülmüştür. Bu amaçla, Diyarbakır, Elazığ, Adana

Eskişehir, kayseri, Bursa, Sakarya ve Konya’da yeni üniversiteler veya yüksekokullar açılmış bazılarının da temeli atılmıştır. Ankara Üniversitesi Dil Tarih coğrafya Fakültesi’nde gece öğretimi uygulaması başlatılmıştır.

Tercüman gazetesinin “Üniversiteye Giremeyen Gençler Yürüyüş Yaptı” başlıklı haberinde üniversiteye giremeyen lise mezunları okumak için her çareye başvuracaklarını belirterek şunları söylemişlerdir: “ *“Lütuf değil okumak istiyoruz”, “bilimsiz gençliğin sonu ölümdür” sloganlarıyla Tercüman gazetesine uğramışlardır. Daha sonra vilayete giden öğrenciler, okumak istediklerini, yerlerinin sokak olmayıp fakülte olması gerektiğini belirtmişlerdir. 10 Kasım’a kadar bir çözüm yolu bulunmazsa işi sokak nümayişlerine, açlık grevine, mitinglere dökeceklerini söyleyen öğrenciler gece öğretimi ile Hukuk fakültesinde olduğu gibi diğer fakültelerde de çift tedrisat yapılmasını istemişlerdir. Ayrıca, Cumhurbaşkanı, başbakana, Meclis Başkanlığına ve Milli Eğitim Bakanlığına üniversitelere alınmaları konusunda telgraf çekmişlerdir”* (Tercüman, 09.11.1965:1).

Açıkta kalan lise mezunlarının yürüyüşlerinin devam etmesi üzerine Başbakan Süleyman Demirel bir açıklama yaparak, üniversiteye giremeyenler için bir takım çareler arandığını ve üniversite ilgilileri ile görüşmelerin devam ettiğini söylemiştir (Tercüman, 11.11.1965:1).

Demirel’in açıklamasına rağmen yürüyüşlerine devam etmişler 12 Kasım 1965’te yer alan Tercüman Gazetesi’nin “Üniversiteye Giremeyenler Geceyi Bahçede Geçirdiler” başlıklı haberinde Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi bahçesinde toplanan gençler “ *puanlara zam geldi, bizlere de gam geldi, Atanın ilim yuvaları Atanın çocuklarına kapalı tutuluyor. Okumak hakkımızdır. Buna kimse mani olamaz. “Mr. Elektronik beyin, siz çok beyinsizmişsiniz”* sloganlarıyla yetkilileri protesto etmiştir. 13 Kasım 1965 yılında da yürüyüş devam etmiş “ *üniversiteye giremeyen gençler, Anayasa teminatı altında bulunan okuma haklarını kendilerine tanımayan yetkilileri İstanbul barosu kanalı ile mahkemeye vereceklerini”* açıklamışlardır (Tercüman, 12.11.1965:7, Tercüman, 13.11.1965:7). Yetkililerin ilgililerin verdikleri sözleri yerine getirememeleri yürüyüşlerin devam etmesine neden olmuştur.

Üniversitelere daha çok öğrencinin girebilmesi için Eskişehir iktisadi ve İdari Bilimler Akademisi reisi Prof. Orhan Oğuz Konya, Adana, Balıkesir ve Kayseri’de bölge üniversitelerinin kurulmasını (Tercüman,14.11.1965:7) önermiştir. Fakat Süleyman Demirel döneminde bölge üniversiteleri kurulması gerçekleşmemiştir.

Hürriyet gazetesinde “Hiçbir Lise Mezununu Açıkta Kalmayacak” başlıklı habere göre Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz hiçbir lise mezununun açıkta kalmayacağını belirtmektedir. Bu konuda Dengiz şunları söylemektedir: “*Her yıl*

üniversitelerin açılışında bazı yürüyüşlere ve protestolara neden olan bu konu hakkında uzun vadeli çalışmalar yapılmaktadır. Önümüzdeki on yıl içerisinde onyedi üniversite açılacaktır. Bunlarla ilgili kanun tasarısı üzerindeki çalışmalar hayli ilerlemektedir. Kasım ayında Meclise sunulacaktır. 1967 yılı Milli Eğitimimiz için hamle yılı olacaktır” (Hürriyet, 11.09.1965:1).

Fakat Dengiz’in üniversiteler ile ilgili bu vaatlerinin gerçekleşmediği, üniversite önünde yığılmaların devam ettiği ve onyedi tane üniversitenin açılmadığı, kısa vadeli çözümler ile sorunun devam ettiği görülmektedir.

Üniversiteye girişte fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığı ve fırsat ve imkân eşitliğini sağlamak için gece öğretimi yapılması konusu meclis gündeminde de tartışılan konular arasında yer almıştır. Gece öğretimi yapan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi öğretim üyeleri ile öğretim yardımcılarına ve diğer personeline ek ücret verilmesine dair kanun tasarısının Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Millî Eğitim ve Bütçe ve Plân komisyonları raporlarının sunulması sırasında gece öğretimi ve üniversitelere girişte fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması konusunda farklı görüşler ortaya konulmuştur.

Bu konuda 1966 yılı Milli Eğitim Bakanlığı Karma Bütçe Komisyonunda Kontenjan Grubu adına söz alan Zerin Tüzün gece öğretimi veya yeni üniversiteler açmak yerine gençlerin mesleki teknik eğitime kaydırılmasının daha sağlıklı bir yöntem olacağını vurgulamıştır.

Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde gece öğretimi yapılmasının gerçekleştirilmiş olması, üniversitelerimizin gece öğretime başlamaları konusunda atılmış ilk adım olarak memnuniyetle karşılanacak bir hâdisedir diyerek gece öğretiminin üniversitelere olan talebi karşılama önemli olduğunu vurgulamaktadır (TBMM, Tutanak Dergisi, Cilt:31, 41. Birleşim,1966:467).

Profesörlerin özel yüksekokullarda ders vermesi yerine gece öğretiminin yapılmasını isteyen MTTB ikinci başkanı Yavuz Ulusu Hürriyet gazetesine verdiği demeçte konu ile ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Liseyi bitirip üniversiteye giremeyenler, profesörler yüzünden sokaklarda gezmektedir. Üniversite öğretim üyeleri ders vermek dururken, özel yüksekokullarda ders vermektedir. Üniversite gece öğretiminin açılmasına öğretim üyeleri mani olmaktadır. Öğretim üyelerinin ilgisizliği yüzünden, öğrenciler ruhi bozukluklar içerisinde. Bu yüzden de aşırı ideolojilere saplanmaktadır. Öğretim üyeleri, gece üniversitesinde verecekleri saat karşılığı hükümetin vereceği 75 lirayı az bulmaktadırlar”* (Hürriyet, 14.12.1965:1-7).

Süleyman Demirel Dönemi'nde, 1958 yılında Ankara Üniversite'sine bağlı olarak kurulan Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü, önce yüksekokul, sonra da Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi'ne dönüştürülmüş, 1967'de çıkarılan 892 sayılı Kanun'la söz konusu Fakülte'yi de içine alan Hacettepe Üniversitesi kurulmuştur. Hacettepe Tıp ve sağlık Bilimleri Fakülte'sinin kuruluş amaçları arasında; teknik bilgileri yanında, geniş kültürlü, pratiğe ağırlık veren, sosyal sorunları bilen doktorlar yetiştirecek şekilde eğitim yapmak gelmektedir.

1971 yılında çıkarılan 1487 sayılı Kanun'la Robert Koleji Yüksekokulu, Boğaziçi Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.

1970 yılların başlarına kadar üniversiteler, belirli bir insangücü planlaması ya da yeni üniversite açma politikasına dayandırılmadan genellikle seçim bölgelerinden gelen politik istek ve baskılar, bazı bireysel girişimler ve tarihsel oluşumların zorunlu kıldığı kararlarla açılmışlardır.

Bu genel görüşlerin parti programları, hükümet programları, kalkınma planları ve millî eğitim şuralarında da etkilerini görmek mümkündür.

VII. Milli Eğitim Şura'sında yükseköğretim ile ilgili olarak; Üniversiteler ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler bilimsel ve idari özerkliğe sahiptirler denilmektedir.

VIII. Milli Eğitim Şura'sında ise; Ortaöğretimden yükseköğretime geçiş yeniden düzenlenmiştir.

Kalkınma planlarında yükseköğretim ile ilgili alınan kararlar ve bu kararların uygulanabilirliği aşağıdaki gibidir:

Plân dönemi öncesinde mevcut yüksek öğretim kurumlarının genel olarak ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı yeterli derecede desteklemediği, belli teknolojileri uygulayacak ve uzun dönemde teknoloji üretecek yeterli sayıda teknik işgücünü yetiştirecek yapıdan uzak bulunduğu; öğrencilerin genellikle genel eğitim dallarına yoğunlaştığı, mesleki ve teknik yüksek öğretimde ise eğitimin teorik düzeyde kaldığı ifade edilmiştir.

Kalkınma plânları, sosyal adalet ilkelerine uygun bir şekilde demokratik sistem içinde insan kaynaklarının geliştirilmesini, sermaye birikiminin sağlanmasını, istikrarlı ve yüksek bir büyüme hızına ulaşılmasını, dünya ile bütünleştirilmesini ve Avrupa Birliğine üyelik sürecinin tamamlanmasını amaçlamıştır. Bu nedenle yeni üniversitelerin kurulması ve geliştirilmesi kalkınma planlarının en önemli hedefleri arasında yer almıştır.

BBYKP’ında, yüksek öğretim ülkenin ihtiyaç duyduğu işgücünü yetiştirme mekanizması olarak görülmüştür. Bu nedenle yükseköğretim, insangücü, istihdam ve araştırma sektörleriyle bir arada ele alınmış, öğretim üyesi yetiştirilmesine yönelik politikalara ağırlık verilmiştir.

Plânda, öğretmen ve eğitim yöneticisi açığı, koordinasyon eksikliği, eğitimdeki kalite yetersizliği, fırsat eşitliğini ortadan kaldıracak bir burs sisteminin olmaması, ödeme gücü olanlardan eğitime katkı payı alınmaması ve eğitim kurumları arasındaki yataç ve dikey geçiş sorunlarından bahsedilmektedir.

Plân dönemi sonunda, eğitimle çevre ve iş hayatı arasında yeterli ilişkinin kurulmadığı; kabiliyetli olanların eğitimin en üst kademelerine kadar yükselmelerini sağlayıcı bir sistem, burs ve yurt imkânının yaratılmadığı; öğretmen açığı ve dağılım dengesizliği nedeniyle eğitim kalitesinin yükseltilmediği; öğretim üyesi açığının yeni üniversite ve yüksekokul açılmasını sınırladığı; öğretim üyesi yetiştirmek amacıyla yurt dışına burslu olarak 3000 öğrenci gönderme hedefine karşılık ancak 500 öğrencinin gönderilebildiği; üniversiteye olan aşırı talep nedeniyle öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının 1960’da 50 iken 1963’te 90’a çıktığı; ancak 1965-66 döneminde öğrenci sayısının 97.600’e ve okullaşma oranının ise yüzde 4,9’a ulaştığı ifade edilmiştir.

Üniversitelerde okuyan öğrencilerin yurt, beslenme, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamakta sorunlar yaşamaları ile ilgili olarak Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu’nda söz alan İstanbul Milletvekili Erdoğan Adalı şunları söylemektedir: " *Üniversitelerimizin bugün, öğrenci yurtları meselesi, hakikaten çokça yürekler acısıdır. Yeterli yurt olmadığı gibi, yurtların iskân şartları, yaşama şartları ve çocukların, gençlerin gıda şartları, gerçekten bizim uyumuzu, rahatlığımızı kaçırarak haldedir. Tam beslenmemektedirler, tam olarak gıdalarını alamamaktadırlar. Bir sürü ihtiyaçları vardır; müzik ihtiyaçları, sinema ihtiyaçları, tiyatro ihtiyaçları veya eğlence meseleleri, spor meseleleri, cinsel meseleleri tamamen muallâka problemler olarak durur ve tesadüfidir. Bunların asıl bu hususların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, üniversitelere yardımcı olunarak ıslah edilmesi, düzenlenmesi lüzumuna kaniim*" (TBMM, Tutanak Dergisi, Cilt:34, 50.Birleşim,1966:364). Adalı, öğrencilerin sosyal, kültürel ve barınma şartlarının kötü olduğu ve bunların düzeltilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Adalı’nın üniversite öğrencilerinin durumunu gözler önüne seren bu açıklaması Cumhuriyet gazetesinde de dile getirilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi’nin "Üniversiteler Açıldı" başlıklı haberinde İstanbul Üniversite’sinin açılışı dolayısıyla İ.Ü.T.B Başkanı Ufuk Şehri’nin üniversite öğrencilerinin durumu ile ilgili yaptığı açıklama şöyledir: " *Gençliğin siyasi baskı ve istismara oyuncak yapıldığını,*

gelişigüzel bir atmosfer içinde sosyal ekonomik ve teknik imkânsızlıklar karşısında yapayalnız bırakıldığını işaret etmiştir. Eğitim ve kalkınma tesadüflere bırakılmıştır. Özel okullar diploma ticarethanesi haline gelmiştir. Buna karşılık üniversite öğrencilerinin %20'si ayda 150, %45'i 250, %25'i 400 ve ancak %10'u 400 liranın üstünde bir parayla geçinmek zorunda kalmaktadır” (Cumhuriyet,02.11.1966:7). Bu açıklama üniversite öğrencilerinin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartların çokta içaçacı olmadığını bir göstergesidir.

Ali Rıza Alp'in Tercüman gazetesinde yayımlanan “ Üniversite Gençliğinin Önemli Problemleri” başlıklı makalesinde üniversitelerin ve üniversitede okuyan öğrencilerin sorunlarını ortaya koymaya çalışarak şunları yazmıştır: *“Kültür için muayyen şehirlerde yaşamak bahtiyarlığına erişemeyen ailelerin pek azı çocuklarını yüksekokullarda okutabilmektedir. Böylece, yüksekokullar kültür zengininin faydalandığı, fakirlerin hisse alamadığı bir meta halindedir. Nüfusunun %95'i fakir olan bir ülkede yüksek kademedeki öğretim zengine göre ayarlanmaktadır. Son yıllarda Anadolu'nun birkaç şehrinde açılan yüksekokullar ihtiyaca kâfi gelmemektedir. Üniversitelerimiz Ankara ve İstanbul'da toplanmıştır. Büyük şehrin geçim ve yaşam problemleri içinde Anadolu'nun üçra kasabalarından gelmiş çocuklarımızın çoğu eriyip kaybolmaya mahkûm oluyor. Üniversite ile öğrenci muhabbetleri henüz düzene sokulmuş değildir. Öğretim üyelerinin fildişi kulelerde yaşadığı üniversitelerimizde, öğrenciler hastalık, geçim sıkıntısı, yatacak yer ve ısınacak araç sorunları gibi ilkel problemlerle meşguldürler” (Tercüman, 30.10.1965:2). Alp bu konunun çözümünü ise Batı Almanya'dan örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır. Buna göre; Batı Almanya'da ilkokulu bitiren bir kimse, her türlü konfor içinde yaşayacak kadar geçim imkânına sahip hale yetiştirilmektedir. Bizde ise, ilk, orta ve hatta liseyi bitirenler bile bu düzeye ulaşamamaktadır. Bu nedenle öğrenciler üniversiteye yönelmektedir.*

İBYKP'nda, eğitim başlı başına bir sektör olarak ele alınmış, ancak birinci plânda olduğu gibi bu plânda da yüksek öğretimin tümüyle insangücü ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, kapasite artışı için mevcut yüksek öğretim kurumlarının geliştirilmesi ve yenilerinin açılması öngörülmüştür.

Planlı kalkınma dönemlerinde ortaöğretimden yükseköğretime geçiş en önemli sorunlardan birisi olmuştur. Üniversiteye girmek isteyen birçok öğrenci üniversite sayısının az olması ve kontenjanlarının sınırlı olması nedeniyle üniversiteye girememiştir. Üniversiteye giremeyen öğrenciler zaman zaman yürüyüşler ve boykotlar düzenleyerek seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu konu zaman zaman meclisin gündemine gelmiş zaman zaman da gazetelerin haberlerinde yer almıştır.

Üniversitelere planlı dönemde yatırım ödenekleri daima planda öngörülenden fazla verilmiştir. Üniversite ve Yüksekokul yatırımları Milli Eğitim Bakanlığı toplam yatırımlarının BBYKP döneminde % 24.8'ini, İBYKP döneminde % 36'sını teşkil etmiştir.

Plân dönemi sonunda, yüksek öğretim kurumlarının plân hedeflerine ve insangücü ihtiyaçlarına uymayan bir biçimde geliştiği; teknik alanlarda ücret düzeyi, sosyal statü ve değer yargılarına göre oluşan aşırı talebin özel yüksek okullar aracılığıyla karşılandığı belirtilmiştir. İlave kapasite sağlanamamasının nedeni olarak fiziki mekan yetersizliği, standart belirleyecek, plânlama ve koordinasyon yapacak kurumlar arası bir örgütün bulunmaması gösterilmiştir. Orta öğretimde gerekli düzenlemeler yapılmadığı için, yüksek öğretime olan talebin karşılanamadığı ve bu plân döneminde özel yüksekokullarının sayısının 40'ı ve bu okullardaki öğrencilerin toplam öğrenciler içindeki payının yüzde 30'u bulunduğu; yüksek öğretimde okullaşma oranının yüzde 6,8'e ulaştığı; 1960'da 63.000 olan öğrenci sayısının ise 1970'de 172.000'e çıktığı belirtilmiştir. Öte yandan, yüksek öğretim kurumlarının kalkınmanın gerektirdiği elemanları yetiştirecek eğitim programları ve metodları ile donatılmadığı; kurumlar arasında eğitimin muhtevası ve niteliğinde farklılıkların giderilemediği; sosyal adalet ve fırsat eşitliğinin tam olarak gerçekleşmediği; öğretim üyelerinde bölgeler arası dağılım dengesizliğinin giderilemediği belirtilmiştir. Ayrıca, yüksek öğretimin teknolojik gelişmelere uyum sağlayan, üretime dönük, yaygın eğitim yöntemlerini uygulayan, sürekli eğitim ve araştırma faaliyeti içinde bulunan bir yapıdan uzak olduğu da ifade edilmiştir. Özel yüksek okullarının insan gücü hedeflerine uymayan düşük nitelikte eğitim vermeleri neticesinde 1971 yılında devlete ait yüksek okulları haline getirildiği ve ücretli olarak öğretimlerine devam ettikleri de belirtilmiştir.

Yükseköğretimde çağ nüfusunun 1960 yılında % 3,3'ü kapsanırken planlı dönemin son yılında bu oran % 6,8'e ulaşabilmiştir. Yükseköğretim sistemi teknoloji uygulayacak ve teknoloji üretecek elemanları yetiştirecek biçimde geliştirilmemiştir. Yükseköğretim, kalkınmanın gerektirdiği elemanları yetiştirecek eğitim kurumları, eğitim programları, değişen gereksinimlere zamanında yanıt vermeyi sağlayacak eğitim yöntemleri ile donatılamamış, süreklilik sağlanamamış ve yetişkinler için bir yaygın eğitime yer verilmemiştir. Eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin artırılmasındaki gerçekleştirmeler, hedefi sağlayacak düzeye ulaşamamıştır. 1971 -1972 yılı için yükseköğretimde, genel yükseköğretim dışında, yeni kayıt hedefi 33. 100'dür. Gerçekleşme genel yükseköğretim dâhil olarak 31.566 olmuştur.

Eğitim sisteminin, toplumdan bağımsız olarak ele alınması ve geliştirilmesi mümkün olmadığı halde, plânlı dönem boyunca ekonomik ve sosyal sistemle gerekli irtibatının sağlanamadığı da belirtilmiştir.

Birinci Kalkınma Plânında; yükseköğretim hedeflerinin gerçekleşmesi için öğretim üyesi gereksinimini karşılamak üzere plân döneminde 3.000 dolayında yükseköğrenim görmüş elemanın sınavla seçilerek yurt dışında yetiştirilmesi hedeflenmiştir (1963: 467). İkinci Kalkınma Plânında ise; Birinci Plân döneminde, öğretim üyesi yetiştirmek amacıyla doktora için yurt dışına öğrenci gönderme programının başarısızlıkla sonuçlandığı, 1966 yılına kadar ancak 500 dolayında eleman gönderilebildiği belirtilmiş ve bu plân döneminde (1968-1972) yeniden 3.000 öğrencinin doktora için yurt dışına gönderilmesi hedeflenmiştir.

Bu dönemde yeni açılan üniversitelere öğretim üyesi ve asistan bulma, asistanlara ödenecek tazminat ve ücretin yeterli olmayışı ve öğretim üyeleri ile asistanları üniversite bünyesinde tutmakta sorunlarla karşılaşıldığı da görülmektedir.

Bu dönemde, Mayıs 1968'de Fransa'da başlayan öğrenci olayları Türk üniversitelerinde masum öğrenci istekleri biçiminde kendini göstermiş ve 12 Mart 1971 öncesinde politik ve ideolojik olaylara ve mücadeleye dönüşmüştür.

Türkiye'deki gençlik olayları da tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi üniversitelerde çıkmıştır. Burada yönetime katılmak gençlerin en büyük isteği olmuştur. Üniversitelerde gençler bu isteklerini boykot ve işgallerle dile getirmişlerdir. Ancak olayların ilk olarak üniversitelerde ortaya çıkması, temel sebebin eğitim ya da öğrenci meselesi olduğu anlamına gelmemelidir. 68 kuşağının muhalefet hareketlerinde toplumun ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal sorunlarına paralel olarak artış yaşandığı görülmektedir. Avrupa'da yaşanan gençlik olaylarında oldu gibi Türkiye'deki 68 kuşağında da olaylar neredeyse aynı zamanda yaşanmıştır. Ancak nitelik olarak her iki hareketinde aynı hareket olduğu söylenemez. Çünkü batıdaki insanların sorunları çok daha farklıydı. Sanayi toplumunun bunalıtığı kuşaktı bunlar.

1960'tan itibaren çeşitli sebeplerle dersleri boykot eden öğrenciler, 1965'ten itibaren sağ-sol, devrimci-milliyetçi olarak ayrılmaya başlamışlardır. Sol öğrenci teşekkülleri 1966'dan itibaren ABD aleyhine gösterilere başlarken, 1966 sonlarında çatışmalı boykotlar ve işgaller dönemine girilmeye başlanmıştır. Öğrenci teşekkülleri arasındaki ilk çatışma da TMTF ile MTTB arasında 1967 başlarında meydana gelmiştir. Türkiye'de üniversite gençliği arasında sağ-sol çatışmasının su yüzüne çıktığı bir sırada dünyada da öğrenci hareketlerinin başladığını görülmektedir. Fakat konumuz gereği Türkiye'deki öğrenci olayları ve bu olayların eğitimsel boyutlarına ilişkin konuları ele almaya çalışacağız.

1968 olaylarında öğrenciler kendi istedikleri düzeni kurmayı ve toplumdaki değişikliklerin kendileri tarafından gerçekleştirilmesini istemektedirler.

Üniversitelerin statükoyu koruyacak müesseseler olmaması gerektiğini, üniversitelerin reformlara öncülük etmesinin şart olduğunu öne süren öğrencilerin ilk hedefleri de üniversitedir. Öğrenciler üniversitelerin günün ihtiyaçlarına cevap vermediğini ve yönetimde kendilerine daha çok söz hakkı verilmesini istemektedirler (Kabacalı, 1992:188-191).

Avrupa'daki üniversite olaylarına benzer şekilde işgalle başlayan öğrenci hareketi, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 10.6.1968'de işgaliyle başlamıştır. Derhal reform isteyen öğrenciler kapılan tutarak kimseyi içeriye bırakmamışlardır. Öğrenciler boykot ve işgalin sona ermesi için 13 maddelik bir tasarı sunmuşlardır. Bu tasarı şöyledir:

- 1- Fakülte dekanı ya Atatürk ilkelerine saygılı olmalı ya da derhal görevini terk etmelidir.
- 2- Fakülte mezunları layık oldukları görevlere layık oldukları ücretlerle atanmalıdır.
- 3- Filolojilerde Latince dersleri kaldırılmalıdır.
- 4- Lisan barajı tamamen kaldırılmalıdır.
- 5- Öğrencilere Şubat hakkı verilmelidir.
- 6- Belge tamamen kaldırılmalıdır.
- 7- Harçlar dondurulmalıdır.
- 8- Birinci sınıfta sınavlar kaldırılmalıdır.
- 9- Filolojilerde üçüncü sınıfta sınavlar kaldırılmalıdır.
- 10- Yönetmelik öğrenci lehine olarak düzenlenmelidir.
- 11- Fakülte yönetimine öğrenciler de katılmalıdır.
- 12- Fakülteye öğrenci alımı, belli bir oranda yapılmalıdır.
- 13- Bir günde birden fazla sınav yapılmamalıdır (Arslan,s.411).

11 Haziran 1968'de bir gün önce aldıkları karar gereği İ.Ü. Hukuk Fakültesinde sınavlara girmeyen öğrenciler fakülteyi işgal etmişlerdir. Fakülte öğrenci derneklerini inisiyatif dışında "başlayan ve gelişen" harekette boykotçularla, boykota karşı çıkan gruplar arasında zaman zaman çatışmalar meydana gelmiştir (Cumhuriyet,1968:1-7). Aynı gün Devrimci Hukukçular Derneği'nden Deniz Gezmiş, FKF'den Enver Nalbantoğlu ile Bozkurt Nuhoglu, Cavit Kavak ve arkadaşları bir araya gelmiş ve Deniz Gezmiş'in 3. sınıf amfisinde yaptığı konuşmadan sonra boykot başlatılmıştır.(Kabacalı, 1992:199) 12 Haziranda Hukuk Fakültesi Dekanlığı ile İ.Ü. rektörlük binası işgal edilmiş ve Rektör Egeli'nin istifası istenmiştir 12 Haziranda Tıp Fakültesi öğrencileri boykot kararı alırlarken,(Cumhuriyet, 13.06.1968:1-7) 13 Haziranda Edebiyat, İktisat ve Tıp fakülteleri boykota iştirak etmişlerdi. Olayların yayılması üzerine öğrenci olaylarını

dikkate alan Başbakan Demirel meselenin “ciddi” olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 14.06.1968:1-7).

14 Haziranda İ.Ü.’de Orman Fakültesi hariç bütün fakülteler boykota katılmışlardır. Edebiyat Fakültesinde İ.Ü. TB Başkanı Ufuk Şehri ve Nurettin İspir’in başlattığı boykota karşı sağcı öğrenciler “Asayiş Komitesi” kurarak işgali önlemeye başlamışlardır. Asayiş Komitesi, dünyanın muhtelif üniversitelerindeki komünist hareketlerine paralel olarak yapılan “anarşik” faaliyetlere karşı olduklarını “boykota boykot” dediklerini, fakülte içi ve dışında asayişini temin edeceklerini açıklamıştır. Ancak kısa bir süre içerisinde solcu öğrenciler duruma hâkim olarak Edebiyat Fakültesi İşgal Komitesi kurmuşlardır (Kabacalı, 1992:200-201).

Eskişehir’de sınavlara girmek isteyen öğrenciler, arkadaşlarını boykottan vazgeçirmeye çalışırken, İzmir İTİA işgal edilmiş, Fen Fakültesi de “öğretimde reform” boykotuna katılmıştır. Bu arada İ.Ü. Senatosu, resmî öğrenci teşekküllerinden öğrenci istekleri hakkında teklif beklediğini açıklamıştır (Cumhuriyet, 16.06.1968:1-7).

17 Haziran’da İ.T.Ü. de işgal edilirken, işgalci öğrencilerin de isteklerini yavaş yavaş kabul ettirmeye başladıklarını görülmektedir. 16 Haziran da Ege Tıp Fakültesi Profesörler Kurulu, öğrencilerin yönetime katılmasını kabul etmiştir (Cumhuriyet,17.06.1968:1-7). İşgalin en yoğun olarak yaşandığı İ.Ü. Senatosu, öğrenciler lehine bazı kararlar almıştır. 1. ve 2. sönestr dışında belge usulü kaldırılması, imtihan harçlarının azaltılması ve ders kitaplarının ucuzlatılması kararlaştırılmıştır. Öğrencilerin tepkileri dolayısıyla Ege Fen Fakültesi öğretim üyeleri istifa etmişlerdir (Cumhuriyet, 18.06.1968).

Olayın büyük boyutlara ulaştığı bir sırada, İ.Ü. Senatosu, işgalci öğrencilerle anlaşma yollarını arayarak sınavlarının 1 Temmuz’da yapılması için çalışmalar yaparken, İ.Ü.’li boykotçu öğrenciler reform tekliflerini hazırlamışlardır. Tam bu sırada 19.06.1968’de işgalci öğrencilerle görüşmek zorunda kalan Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay; öğrencilerin “haklı isteklerinin tahakkuku için gayret sarfedeceği”ni belirtmiştir (Cumhuriyet, 20.06.1968).

21.06.1968’de isteklerinin pek çoğu kabul edilen A.Ü. Hukuk Fakültesi öğrencileri bayram yaparken, (Cumhuriyet, 22.06.1968:1-7) 22.06.1968’de ilk işgalin başladığı A.Ü. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde işgalcilerle idareciler arasında da anlaşmaya varılmıştır. 26 isteklerinden 25’i kabul edilen öğrenciler fakülteyi Dekan Emin Bilgiç’e teslim etmişlerdir. Bilgiç, Atatürk’e bağlı olduğunu belirtirken, öğrenciler de Bilgiç’in boynuna çiçekten yapılmış bir çelenk takmışlardır. Öğrencilerin kabul edilen istekleri şunlardır:

- Birinci yıl sınavları yabancı dil kursları dışındaki kürsülerden kaldırılmıştır.
- 3. yıl imtihanları bütün kürsülerden kaldırılmıştır.
- Yardımcı yabancı dil imtihanlarının 8. sömestr sonuna kadar uzatılması uygun görülmüştür.
- Şubat imtihanları konusundaki istek kabul edilmiş, böylelikle esasen eski yönetmeliğe uygun bu hükümlerle sınav sayısı da altıya çıkarılmıştır.
- Yardımcı Latince derslerinin seçmeli ders haline gelmesi uygun görülmüştür.
- Sınırsız imtihan isteği öğrencilik imtiyazlarından faydalanılmaması, kayıtların yeniletilmesi ve arka arkaya her imtihana girilmesi şartıyla, sadece esas bitirme imtihanları için uygun görülmüştür.
- A ve B grubu yardımcı derslerin imtihanlarının bitirme imtihanlarından önce yapılması mecburiyeti kaldırılmıştır.

-İmtihanların yazılı ve sözlü olarak fakültenin kuruluşundan beri uygulanan bir usul olarak öğrencilerin bilgilerinin daha sağlam bir şekilde değerlendirilmesi bakımından zaruri görülmüştür (Arslan, s:414-415).

22 Haziran'da bir açıklama yapan İ.Ü. Rektörü Şerif Egeli, işgalin kalkması için öğrencilerle mutabakata vardıklarını söylemiş ve 27 Haziran'da Eczacılık Fakültesi hariç, binalar öğrenciler tarafından yöneticilere teslim edilmiştir. Eczacılık Fakültesi Dekanı Kasım Cemal'in tutumu üzerine Eczacılık öğrencileri işgale devam kararı almışlardır (Cumhuriyet, 24-28.06.1968:1-7). Bu fakültede işgal 10.07.1968'e kadar devam etmiştir (Cumhuriyet, 10.07.1968:1-7).

27 Haziran'da İ.Ü. tekrar açılırken, meselelerin çözümünü gerçekleştirmek üzere bir komisyon kurulmuştur.

11 Haziran 1968'de İ.Ü. Hukuk Fakültesinde başlayan boykot ve işgal sonunda Hukuk, İktisat, Tıp, Eczacılık, Ben, Kimya, Cerrahpaşa Tıp, Edebiyat fakülteleri ile Gazetecilik Enstitüsü Boykot ve İşgal komiteleri kurulmuştur. Bu komitelerin üzerinde de İ.Ü. İşgal Komiteleri İcra Konseyi adıyla bir oluşuma gidilmiştir. Rektörlükle görüşmeler bu konsey tarafından yürütülmüş, bu konsey üyesi Toygun Eraslan adlı öğrenci ile Rektör Şerif Eğdi İstanbul Radyosundaki programa katılmıştır. İşgal komiteleri ve konsey devamlı bildirimler yayınlayarak görüşlerini açıklamıştır. İşgalci öğrencilerin üniversite reformu hakkındaki görüşlerini yansıtan "İstanbul Üniversitesi Genel Reform Tasarısı" hazırlanmıştır (Kabacalı,1992:195-216).

Bu reform tasarısında, üniversite düzeni, bu müesseselerin kuruluş ve işleyişinden öğrencilerin ekonomik ve sosyal durumlarının düzeltilmesine kadar pek

çok meseleye yer verilmiştir. Fırsat eşitsizliğinin giderilmesi, yüksek öğretimin bir bütün olarak ele alınarak çözülmesi istenmektedir (Kabacalı,1992:297-311).

Reform isteği ağırlıklı 1968 öğrenci olayları, hükümetle muhalefet arasında da tartışmalara neden olmuştu. Milli eğitim politikasını doğru bir istikamete sevk etmek kararı verilmedikçe iktidarın gençlik meselelerini çözemeyeceğini savunan CHP Başkanı İnönü, ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim programında yeni düzenlemeler yapılması gerektiği açıklamalarını yapmaktadır. İnönü; hükümette “kayıtsızlık” olduğunu söylerken Başbakan Demirel, meselenin polemik yarışı haline getirilmemesini istemektedir (Cumhuriyet,20.06.1968:1-7; Tercüman, 20.06.1968:1-7). TBMM’de işgallerin görüşüldüğü oturumda CHP adına konuşan Nihat Erim, şu açıklamayı yapmıştır: “Bu bir patlamadır. Genç kuşağın patlamasıdır. Gençliğimiz esasında yerden göğe kadar haklıdır. Üniversitelerimiz, genel olarak bütün eğitim sistemimiz baştan sona düzeltilmeye muhtaçtır. Tüm eğitim sistemimiz ıslah edilmelidir... İşgal konusunda Sayın Başbakan (S. Demirel), bu gayr-ı meşru fiildir, suçtur, diyor. Eğer bu sözünde samimi ise neden önlemedi, neden kovalatmadı. Esasında gençlerin davranışı basit bir suç ve ceza anlayışına sığdırılabilecek bir olay değildir. Hükümet bir reform zaruretini kabul etmelidir. Eğitim sistemi reform ister” (Arslan, s:418).

Başbakan Süleyman Demirel’in bir gayrimeşru fiil olarak gördüğü işgal hakkındaki düşüncesi şöyledir; “Üniversite işgalini toplantı ve gösteri yürüyüşü mahiyetinde addederseniz, bunun içine girmeyecek hiçbir şey kalmaz. Meclis de dâhil. Buraya gelip ‘işgal edin’ demek tahrikçiliktir” (Arslan, s:418).

Öğrencilerin başlattıkları boykotları işgale dönüştürmelerinden rahatsız olan Demirel, “boykotu işgale kadar götürmek öğrencileri haksız duruma düşürür” demektedir. Demirel, öğrenci olayları dolayısıyla CHP ve TİP’i suçlamıştır. AP Grup Başkanvekili Aydın Yalçın, işgallerle meselelerin halledilemeyeceğini belirterek, öğrenci hareketlerine “ihtilalci sosyalistlerin sızdıklarını” söylemiştir. Ayrıca, Yalçın, Sovyet İhtilali ile öğrenci olayları arasında benzerlikler olduğuna da işaret etmiştir (Cumhuriyet, 25-27.06.1968:1-7).

1966’dan itibaren ABD karşıtı gösterilerle belli ölçüde öğrenci faaliyetleri dışına taşmaya başlayan olaylar, 1968’den itibaren işgallere yönelmiş, 1968 sonlarında sağ-sol safları netleşmeye başlarken 1969 yılında üniversite ve fakülteler yavaş yavaş “kurtarılmış” bölgelere dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte ayrı fikirde olan öğrencilerin öğretim yapma hakkı fiilen ellerinden alınmaya başlamıştır. 1969’dan itibaren faili meçhul öldürme olayları giderek artmış, taş ve sopaların yerine silahlar ortaya çıkmış, olaylar anarşik bir hadiseye dönüşmeye başlamış, özellikle de 1970 sonlarından itibaren 12 Mart 1971 e kadar olan sürede faili meçhul cinayet,

patlama ve bombalamalarda sürekli bir artış meydana gelmiştir. 1968-69'da istendiği vakitte polis tarafından herhangi bir fakülte ve yurttaki kolaylıkla arama yapılırken özellikle 1971 başlarından itibaren polis uzun çatışmalardan sonra yurt ve üniversitelere girebilmeyi başarıyordu. Hacettepe Öğrenci Yurduna, polis ancak 19.02.1972'de 5 saat süren bir çatışma sonucu girebilmişti ve bu bir zaptetme olarak değerlendirilmiştir. Solcu-devrimci öğrencilerin elindeki ODTÜ'ye polisin ve askerinin girebilmesi ancak 05.03.1971'de ODTÜ'nün bir savaş alanına dönmesi", bir öğrencinin ölmesi ve pek çok öğrencinin ve polisin yaralanması ile gerçekleşebilmiştir (Cumhuriyet, 20.02.1971:1-7).

Öğrenci olayları 12 mart 1971 yılında askeri muhtırayla son bulmuştur.

5. Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yankıları

1960-1970 yılları arasındaki dönemin iki temel özelliğinden birisi, kısa bir aralıktan sonra çok partili siyasal hayatın yeniden başlaması, diğeri ise eğitimde dâhil olmak üzere bütün sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerin kalkınma planlarına bağlanması, planlarda belirtilen amaç ve ilkelere göre yönlendirilmesi ve yürütülmesidir. Bu dönemin ilk yıllarından itibaren hükümetleri uğraştıran konular arasında hala nitelikli ve yeterli sayıda öğretmenin sağlanamaması ve mesleğin cazip hale getirilememesi gibi sorunlar gelmektedir. Bunu Parti programlarında, hükümet programlarında, kalkınma planlarında ve milli eğitim şura çalışmalarında açıkça görmek mümkündür.

Süleyman Demirel Dönemi 1966 ve 1969 parti programlarında da öğretmenliğin cazip hale getirileceğinden bahsedilerek şöyle denilmiştir: "*Her kademedeki eğitim ve öğretim müesseselerinde öğretmenliğin cazip bir meslek halinde tutulmasını; meslek itibarının sarsılmamasını; hayat şartlarının tatminkâr bir seviyede olmasını temin etmek üzere, maddî ve manevî alanda acilen tedbir alınması gerektiğine inanmaktayız. Vasıflı, ülkücü öğretmen yetiştirilmesinin eğitim meselelerinin başında geldiğine kanıyız*" (Adalet Partisi Program ve Tüzük, 1966:118; adalet Partisi 1969 Parti Programı, 1969:27). Parti programlarında en önemli vurgunun da, vasıflı ve ülkücü öğretmenler yetiştirilmesi olduğu görülmektedir.

27.11.1965 yılında göreve başlayan Birinci Süleyman Demirel Hükümeti programında; "*Bütün köylerin okula kavuşturulması, ilköğretim kadrosuna yeter sayıda öğretmen yetiştirilmesi için gereken tedbirler alınacaktır, öğretmenlerin hayat şartları, maddî ve manevî ihtiyaçları yakından takip edilecektir. Orta öğretimin öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek için yetişmiş elemanların meslekte kalmasını*

sağlayacak her türlü tedbiri alacağız ve öğretmen yetiştirecek okulların adedini artıracacağız” (TBMM, Tutanak Dergisi, Cilt:31, 3. Birleşim,1965.19) denilmektedir.

II. Süleyman Demirel Hükümeti programında; *“Kız teknik öğretim kurumlarımız özellikle gezici kadın kursları yurdun her köşesine ulaştırılacaktır. Öğretmen yetiştirme müesseselerimizin her bakımdan geliştirilmesine öğretmenlerimizin meslekleri içerisinde ilerlemelerine ve öğretmenliği cazip hale getirecek tedbirlere öncelik verilmesine devam edeceğiz”* denilmektedir.

III. Süleyman Demirel Hükümeti programında ise; *“Bölgede yeniden teknik okullar ve yüksek teknik okullar açılacaktır”* denilmektedir. Yeni teknik okullar açılarak mesleki ve teknik öğretim okullarının ihtiyacı olan öğretmenler de buradan yetiştirilecektir.

Hükümet programlarından da anlaşılacağı gibi öğretmen yetiştirme problemi hem nicelik hem de nitelik bakımından ele alınarak, çözüme kavuşturulmaya çalışılan eğitim konularından birisi olmuştur. Öğretmenlik mesleği TBMM toplantılarında da zaman zaman tartışılmıştır.

1966 Milli Eğitim Bakanlığı Karma Bütçe Komisyonunda Kontenjan Grubu adına söz alan Zerin Tüzün’ün öğretmenlik mesleği ile ilgili görüşleri şöyledir:” *Öğretim ve eğitimin gereği gibi yapılmasını sağlayacak faktörlerin en önemlisi olan öğretmen konusudur. Hepinizin bildiği gibi öğretmenlik belirli bir kültürle beraber bir öğretmenlik formasyonunu ve buna ilâve olarak da özel bir istidat ve kabiliyeti gerektiren bir meslektir. Zaman zaman insan yaratma mesleki veya Tanrı mesleği diye vasıflandırdığımız bu mesleğin bütün bu güzel sözlere rağmen gereği gibi değerlendirilmediği ise maalesef açık bir hakikattir.*

Ancak bugün bunun tam aksi bir tutumla karşı karşıya bulunduğumuz endişesini de duymaktayız. Zira şimdiye kadar maddi ve manevi bütün ümitlerini yeni çıkacak Personel Kanununa bağlamış bulunan öğretmenlerin hayal kırıklığına uğramak üzere bulduklarını hepimize devamlı olarak yapılan müracaatlardan, gelen telgraf ve mektuplardan anlamaktayız.

Bu bakımdan Sayın Millî Eğitim Bakanından, öğretmenlerin Personel Kanunu içindeki durumlarını ve bu konuda getirilmekte olan kısıtlayıcı hükümlerle, Bakanlığın bu husustaki görüşlerini etraflı olarak açıklamalarını kısa bir deyimle sınıf tüzüklerini izah etmelerini talep etmekteyiz” (TBMM, Tutanak Dergisi, Cilt:31, 41. Birleşim,1966:434-435). Tüzün’ün, öğretmenlerin özlük haklarının düzeltilmesi, formasyon eğitimine öncelik verilmesi ve öğretmenin toplumdaki statüsünün yükseltilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını istediği anlaşılmaktadır.

Yine bu dönemi de içine alan VII. Milli Eğitim Şurası'nda öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesi için öğretmen yetiştirme ile ilgili bazı ilkeler belirlenmiştir. Öğretmen yetiştirme ile ilgili bu genel ilkelerden sonra ilköğretmen okulları ile ilgili öneriler belirlenmiştir. Bu konuda Koordinasyon Grubunda ilköğretmen okullarının öğrenim süresinin artırılması esas itibarıyla belirlenmiş, hatta bu artışın bir yıl değil, iki yıl olması gerektiği belirtilmiş; fakat kısa zamanda çok sayıda öğretmen yetiştirilmesi gerektiğinden öğretim süresinin artırılması halinde mali imkânsızlıklar dolayısıyla öğretmen ihtiyacının karşılanamayacağı endişesiyle bu teklifin, şartların daha müsait olacağı bir zamana kadar uygulanmaması kabul edilmiştir. Milli Eğitim şurasında İlköğretmen Okullarının öğretim sürelerinin uzatılması uygun görülmüş; bu okullardan ilkokula dayalı olanların 7, ortaokula dayalı olanların da 4 yıla çıkarılması ve bu hususun hemen uygulamaya geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Koordinasyon grubunca Eğitim Enstitüleri ile de bazı kararlar alınmıştır. Eğitim enstitülerinin bütün bölümlerinin öğrenim sürelerinin üç yıla çıkarılması uygun görülmüştür.

İlköğretmen okulları ve eğitim enstitülerinin durumu ile ilgili düzenlemelerle olarak Milli Eğitim Bakanlığı Karma Bütçe Komisyonunda söz alan Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz şunları söylemiştir: *"Eğitim hayatımızda kendilerine böylesine ağır sorumluluklar yüklenmiş bulunan öğretmenlerimizin daha üstün yetiştirme şartlarına kavuşturulmaları için, öğretmen yetiştiren kurumlarımızın seviyelerinin yükseltilmesi ile ilgili olarak çalışmalar yapmaktayız. Bu meyanda ilköğretmen okullarımızın öğretim sürelerinin şimdilik bir yıl artırılmasını kararlaştırmış bulunuyoruz. İlköğretmen okullarındaki bu bir yıllık süre artımı, aynı zamanda, çeşitli kademelerde öğretmen yetiştiren kurumlarımız arasında geçişi kolaylaştırmak suretiyle, meslekte menşee birliğine gidilmesi yolunda önemli bir merhale olacaktır. Böylece, meslekî sosyal adaletsizlikleri insan hak ve hürriyetlerine aykırı durumlar da kökten halledilmiş olacaktır. Öte yandan ilköğretime yeter sayıda öğretmen yetiştirmek üzere, ilköğretmen okullarının kapasiteleri de artırılmaktadır. İlköğretmen okullarının halen 32 201 olan yatılı öğrenci sayısı, 1966 - 1967 öğretim yılında 5 000 artırılarak 37 201 e yükseltilecektir. Müteakip yıllarda da öğretmen okullarının kapasitesi her yıl önemli ölçüde artırılmak suretiyle 1927 – 1973 yılında toplam öğrenci sayısı 69 000 e çıkarılacaktır"* (TBMM, Tutanak Dergisi, Cilt:31, 41.Birleşim,1966:465). Koordinasyon grubu tarafından ilköğretmen okullarının süresinin bir yıl artırılma kararının hükümet tarafından da kabul edildiği ve gelecek yıllara yönelik planlamanın yapıldığı bu konuşmadan anlaşılmaktadır.

VII. Mili Eğitim Şurası'na sunulan Öğretmen Yetiştirme Komitesi raporuna göre, ortaokul ve ona denk okulların genel bilgi ve maharet dersleri öğretmenlerini yetiştiren beş eğitim enstitüsü bulunmaktadır. Eğitim enstitüleri, bina ve tesisler, laboratuvar, ders araç ve gereçleri yönünden pek yeterli değildir. Bünyesinde birer

ilköğretim okulu bulunan İstanbul Çapa ve Balıkesir Eğitim Enstitüleri hariç diğer eğitim enstitülerinin hiç birinde uygulama okulu bulunmamaktadır. Bu durum öğretmenlik uygulamasının yapılması açısından önemli bir eksiklik (Duman,1991:116).

Yüksek Öğretmen Okulları ile ilgili olarak Koordinasyon Grubu, Yüksek Öğretmen Okullarının üniversiteye bağlı veya müstakil bir eğitim fakültesi haline getirilmesi, öğrencilerinin branş öğrenimlerini üniversitenin ilgili fakültelerinde, meslek formasyonlarını da eğitim fakültelerinde almalarının esas olarak teklif etmiştir. Bu konuda Milli Eğitim Şurası'nca kabul edildiği üzere, Yüksek öğretmen Okullarının geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve bu okulların branş öğretimi bakımından üniversiteye bağlı kalması uygun görülmüştür.

Şura'da Kadın Meslek Öğretmen Okulu'nun akşam Kız Sanat Okulları için atölye öğretici elemanlarını yetiştiren iki yıllık öğretmen okulu olarak tarif edilmesi uygun görülmüştür.

Şura'da öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesi konusunda “Mesleki Yetişme ve Gelişme”, “Tayin, Terfi ve Nakil”, “Maaş, Ücret ve diğer Maddi Manevi İmkanlar”, “Mevcut Mevzuattaki Bazı Aksaklıklar” ve “Kanun Yönetmelikler” gibi başlıklar altında bazı eklemeler yapılmış ve kabul edilmiştir.

Yine Koordinasyon Grubunca Erkek Teknik Öğretmen Okulları şöyle tanımlanmıştır: “Erkek Teknik Öğretmen Okulu, orta dereceli erkek teknik öğretim okullarında atölye ve mesleki teorik dersler okutacak yeter derecede genel kültürü pedagojik formasyonu olan, yüksek teknik bilgisi ve mesleki becerikliliği bulunan öğretmenler yetiştiren dört yıllık yüksek dereceli bir öğretmen okuludur.” Bu okulun adı da “Erkek Teknik Yüksek öğretmen Okulu” olarak değiştirilmiştir.

Ortaöğretime öğretmen yetiştiren diğer kurumlardan birisi de Yüksek İslam Enstitüleridir. Çok partili siyasal hayata geçildikten sonra açılmaya başlayan ve sayıları giderek çoğalan İmam Hatip Okulları, meslek dersleri ile ortaöğretim okulları din dersi öğretmenlerini yetiştirmek amacıyla 1959'da Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır. Planlı kalkınma dönemine girildikten sonra bu kurumların sayılarının gittikçe çoğaldığı görülmektedir. Bu kurumların sayısı 1970 yılında 5' e ulaşmasına rağmen; bu kurumların 1972 yılına kadar kuruluş amaçlarına uygun yönetmelik ve programlara kavuşmadığı görülmektedir. YİE'nin kuruluş amaçları arasında öğretmen yetiştirmek amacı da bulunmakla birlikte, ilköğretim programında öğretmenlik formasyonu ile ilgili tek bir ders bile bulunmamaktadır.

1970 yılında toplanan VIII. Milli Eğitim Şurası'nın gündemini "Ortaöğretim Sisteminin Kurulması ile Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi" konusu teşkil ettiği halde, öğretmen yetiştirme konusunun ele alınmadığı görülmektedir.

Zamanın Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz, Şura'yı açış konuşmasında, mevcut eğitim sisteminin, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermediğini; bireylerin istidat ve kabiliyetlerini dikkate almadığını; mesleki ve teknik eğitime ağırlık vermeden çalıştığını; bunun sonucunda sistemin, üniversite önüne öğrenci yığan bir mekanizma haline geldiğini belirterek; bunları bertaraf eden toplum ve birey açısından daha fonksiyonel, bir eğitim sisteminin kurulmasının gereğini açıklamaktadır. Oğuz, yeni sistemin başarıyla kurulması ve işlemesi için bunu diğer reformların izlemesi gerektiğini belirterek, bunlar arasında öğretmen yetiştirme konusu da bulunmaktadır demiştir (MEB,1971:12).

1967 yılında 40, 1972 yılında 27, 1977 yılında 24 olması, liseler için de bu oranların 1963 yılında 37, 1967 yılında 26, 1977 yılında 16 olması hedef alınmaktadır (DPT,1963-1968:32).

Görüldüğü gibi ortaöğretimdeki öğretmen açığı problemi ve bunun giderilmesi yöntemleri de planlı kalkınma döneminin eğitim problemleri arasında yer almaktadır. Üstelik bu sorunun ilerleyen yıllarda da çözüme kavuşturulmadığı, yine hükümet programları ve kalkınma planlarından anlaşılmaktadır.

Nitekim BBYKP döneminde kurulan ve 3.11.1969 ile 6.3.1970 yılları arsında görev yapan II. Demirel Hükümeti programında, öğretmen yetiştiren kurumların her bakımdan geliştirileceği, öğretmenlerin meslek içinde ilerlemelerini sağlayacak ve öğretmenliği cazip hale getirecek olan her türlü önlemin alınacağı belirtilmektedir.

Ayrıca kırsal kesimde çalışacak öğretmenlerin yetiştirilmesinde köyün toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullarının dikkate alınması yönünde, Plan'ın "Toplum Kalkınması" hedeflerini destekleyen tedbirler de bulunmaktadır. Bunun yanında öğretmenlerin verimli bir biçimde çalıştırılabilmeleri için ortaöğretim düzeyinde en uygun lise büyüklüğünün belirlenmesi öngörülmüştür.

Yükseköğretim düzeyinde öğretim elemanı gereksinmesini karşılayabilmek amacıyla dönem boyunca üç bin üniversite mezununun yurtdışında lisansüstü öğrenim görmelerinin sağlanması öngörülmüştür.

İBYKP'da ise BBYKP'nına benzer problem ve çözüm önerileri yer almaktadır. İkinci Plan'da öğretim tür ve düzeylerinin programlarında ve öğretim metotlarında öngörülen değişmeye paralel olarak öğretmen yetiştiren okulların programlarında da değişiklikler planlanmıştır. Bir diğer deyişle bu Plan'da, gereksinim duyulan öğretmenlerin yalnız nicel değil nitel yönlerine de vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede öğretmen yetiştiren kurumların bina, teçhizat ve öğretim kadrolarının niteliğinin iyileştirilmesi söz konusudur. Ayrıca öğretmenlerin meslekte

kalmalarını, bölgeler arasında dengeli dağılımı ve personelden en yüksek verimi almayı sağlayacak tedbirlere yer verilmiştir. Yükseköğretime öğretim üyesi yetiştirilmesi amacıyla lisansüstü eğitim düzeyinin kurulması da İkinci Plan'ın personel politikaları arasında yer almaktadır.

İlkokul programlarında oyun, elişi ve gözlem metotlarını uygulayacak öğretmenler yetiştirmek için ilköğretmen okullarının ders programlarının geliştirileceği, ilköğretmen okul mezunlarının yaygın eğitim programlarının gereklerine uygun öğretim yapacağı İBYKP'da belirtilmiştir.

Öğretmen yetiştiren kurumların bina, donatım ve öğretim kadrolarının istenen niteliğe ulaştırılmasına öncelik verileceği, öğretmen ve öğretim görevlilerinin insangücü talebi az, ama ihtiyaç açığının büyük olduğu alanlarda yetiştirilmesi için özel programlar uygulanacağı hedefler arasında yer almıştır.

Bu plan döneminde de öğretmenlerin sayısal yönden yetersizliği, öğretmen/öğrenci oranının yüksekliği ve bu durumun öğretimi olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir. 1967'de ortaokullarda eğitim enstitüsü mezunu öğretmen başına 45, liselerde üniversite mezunu öğretmen başına 38 öğrenci düşmektedir. Öğretmen sayısının yetersizliği meslekten olmayanlarla kısmen giderilmeye çalışılmışsa da, bu durum eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Öğretmenlerden en fazla yararlanmayı sağlayacak metotlar geliştirilememiş, öğretmenlerin yurt içine dağılımlarındaki dengesizlikler giderilememiştir.(Duman,1991:108-109)

6. Sonuç

Süleyman Demirel Dönemi'nde (1965-1971)İlköğretim ile ilgili en önemli hedef, bütün imkânlar kullanılarak milletin tamamını bir an önce okur-yazar hale getirebilmek olmuştur. Ayrıca herkesin, her vesile ile kullandığı "fırsat ve imkân eşitliği" deyimini laf olmaktan çıkararak, her seviyedeki öğretim müesseselerini yurt sathına yayarak gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Milli eğitimdeki bu temel hedefler, parti programlarında, hükümet programlarında, kalkınma planlarında ve milli eğitim şuralarında da yer almıştır.

Hem parti programlarından hem de hükümet programlarında, eğitim açısından planlı kalkınmanın dikkate alınacağı, eğitimde fırsat eşitliği toplumsal ve iktisadi kalkınmanın ihtiyacı olan insan gücü niteliklerinin eğitim aracılığıyla kazandırılabilmesinin önemini vurgulandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, temel eğitime paralel olarak orta öğretim, teknik eğitim ve yüksek öğretim faaliyetlerini de geliştirmenin önemi üzerinde de durulmaktadır.

VIII. Milli Eğitim Şura'sında, ilköğretime ilişkin önemli bir çalışma yapılmamıştır. Şura ilköğretimi, 5 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı "İlköğretim ve

Eğitim Kanunu”nda belirlenmiş şekliyle uygulanmasına devam edilmesini istemiş, ilköğretime hiçbir müdahalede bulunmamıştır.

İBYKP’da ilköğretim yerine temel eğitim kavramı kullanılmıştır. İkinci Plan’da özel eğitim, “sakatlığı olan veya az gelişmiş çocuklara” sosyal hizmetler kapsamında verilecek bir eğitim türü olarak ele alınmış ve bu çocuklar için açılacak okullarda “iş eğitimi”ne ağırlık verilmesi öngörülmüştür.

Ayrıca 5 milyon kişiye okuma-yazma öğretimini hedefleyen “okuma-yazma seferberliği” düzenlenmesi öngörülmüştür. Okuma-yazma eğitimi Plan’ın toplumsal hedeflerine yönelik bir tedbirdir. Okuma-yazma eğitiminin dışsal faydaları, bireylerin vatandaşlık haklarını kullanmalarına ve toplumsal ödevlerini yerine getirebilmelerine katkı sağlamak şeklinde belirtilmiştir.

Fırsat eşitliği, İBYKP’nın da temel ilkelerindedir. Bu ilke doğrultusunda ilköğretim üstündeki eğitim kurumlarından yararlanacak“ kabiliyetli öğrencilerin ekonomik güçleri ve buldukları çevrenin şartları ile kısıtlanmaksızın eğitimin en üst kademelerine çıkmaları için kredi, burs ve yatılılık sisteminin genişletilmesi öngörülmüştür. Özellikle parasız yatılı öğrenci sayısını sınırlayan hükümlerin kaldırılması, Birinci Plan’dan farklılaşan bir politikadır. Ayrıca toplam yatılılık kapasitesinin %75’inin köy ilkokullarından mezun olanlara ayrılması öngörülmüştür.

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, her yıl devlet gelirlerinden % 3’nün ilköğretime ayrılmasını öngörmesine rağmen I. Ve II. Beş Yıllık kalkınma Planları döneminde öngörülen yatırım ödenekleri ile ayrılabilen yatırım ödenekleri arasında 1,5 milyar TL dolayında noksanlık olmuştur. Bu dönemlerde ilköğretim alanında karşılaşılan en büyük sorun, bina yapımı ile öğretmen yetiştirme arasında bir paralelliğin kurulamayışı olmuştur.

Süleyman Demirel Dönemi’nde (1965-1971) ortaöğretim bir bütün olarak ele alınmış, eğitim reformuna bu kesimden başlama zorunluluğuna inanılmış ve 1970 Eylül ayında toplanan VIII. Milli Eğitim Şura’sına “Ortaöğretim Sisteminin kuruluşu ve Yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi” konusunda sunulan esasların Şura’da kabul edilmesiyle birlikte, köklü değişikliklere ve ıslahat hareketlerine başlanmıştır.

Üniversiteler önüne öğrenci yağın bir sistem yerine, her sektöre yayan ve kabiliyetlerine göre öğrencileri dağıtarak yetiştiren, ufki geçişleri sağlayan bir sistem uygulamasında kararlaştırılmıştır.

VIII. Milli Eğitim Şura’sından yıllar öncesinde de ortaöğretimde yapılması istenen reformlar tartışılmış ve konu hem meclis tartışmalarında ele alınmış hem de gazetelerde haber olarak yer almıştır.

Süleyman Demirel Dönemi hükümetleri, gelecekte zorunlu öğretimi 5 yıldan 8 yıla çıkarmak zorunda kalacağını hesap etmektedir. Fakat henüz ilkokul çağındaki

nüfusunun tamamı okuma-yazma imkânına ulaşamadığından dolayı, 8 yıllık zorunlu eğitime geçilememiştir. Bu nedenle, ortaokulları imkân nispetinde köylere kadar yayararak, köy çocuklarına da eğitim fırsatını vermek ve hem de ilköğretim konusu memleketin tamamına yayıldıktan ve ilkokullar arasında nispi bir eşitlik sağlandıktan sonra, 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesini planlamıştır. Mesleki teknik öğretime öncelik verilmesi ilkesi benimsenmiş ve uygulanmıştır. Öğrencileri klasik ve mesleki teknik okullara ayırma şekli; yani, imtihanla başarılı öğrencileri klasik okullara, başarısızları mesleki ve teknik okullara alma sistemi değiştirilmiştir. Bu suretle, teknik eğitim kuruluşlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde ağır bir baskı ve kompleks yaratan uygulamaya son verilmiştir. Bununla da kalınmayarak, “Teknisyen Okulları” açılmak suretiyle, hem hayata hem de yükseköğretime hazırlayan müesseseler haline getirilmiştir.

Bu Şura’da “Okullarda Rehberlik Hizmetleri” konusu ayrı bir komisyon tarafından ele alınmış ve bu çalışmaların nasıl başlatılıp yürütüleceğine ilişkin birtakım öneriler tespit edilmiştir. Bu raporda, ortaokul ve lise programlarında rehberlik için grup saati adı altında haftada birer saat ayrılması öngörülmüştür. Fakat bu zaman ayırımına 1974-1975 öğretim yılından itibaren başlanabilmiştir

Sekizinci Milli Eğitim Şurası, 28 Eylül - 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanmış ve gündemi "ortaöğretim sisteminin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi" konusundan oluşmuştur. Bu Şurada alınan kararlarla Türk Eğitim Sisteminin yapısı yeniden belirlenmiştir.

Diğer Şûralarda olduğu gibi, Sekizinci Şûrada da üzerinde önemle durulan ortaöğretimde ‘hayata hazırlayıcı program uygulamalarına’ başlanamamış ve planlananın tersine olarak genel liselerdeki yığılma artmıştır. Yine Şûra kararları arasında; “yeni sisteme göre uygulamanın yıllık bütçelere intikal edecek şekilde planlanması” kararına ve I. ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer almasına karşın ne yatırımlarda (planda öngörülen bir milyar iki yüz elli beş milyon TL eksiktir.) ne de öğretmen ihtiyacının karşılanmasında (1973’te varolanın dışında 40.355 öğretmene daha ihtiyaç vardı.) başarı sağlanabilmiştir.

Ortaöğretimde nitelik ve nicelik olarak gelişmelere baktığımızda; Ortaokul birinci dönemde 1960 yılında toplam çağ nüfusunun yüzde 20,5’ni kapsarken bu oran 1970 yılında yüzde 35,2 e yükselmiş ve öğrenci sayısı 342 binden 899 bine çıkmış bulunmaktadır. Bu kademede okul sayılarında Plan hedeflerinden geri kalmalar olmuş ve okullaşma oranının artması ikili öğretimle gerçekleştirilebilmiştir. 1970-1971 yılında toplam 1703 ortaokulun 330 u köylerde, 408 i bucaklarda ve 965 i il ve ilçelerde bulunmaktadır.

Gerek kalkınma planlarında, gerekse Milli Eğitim Şuralarında öngörülen ortaöğretimde bütünlüğün gerçekleşmemesi; aksine yanlış algılanarak mesleki-teknik liselerin, genel liselere benzemesi büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Süleyman Demirel Dönemi'nde (1965-1971), yükseköğretime ilişkin genel görüşler şöyledir; ilim ve teknoloji çağında, toplumumuzun varlık mücadelesinde başarı gösterebilmesi, kalkınmamızın süratlendirilmesi, yüksek vasıflı, çok sayıda bilim kurumlarının kurulması ve ilim zihniyeti ile yetişmiş gerçek aydınların ve teknisyenlerin millet hizmetine hazır hale getirilmesi ile mümkün görülmüştür. Bu nedenle üniversite ve yükseköğretim kurumları sayısının artmasında, öğrencilerin çağın düzeyindeki bir eğitim imkânına kavuşturulmasında üniversite ve yükseköğretim kurumlarının yönetici ve öğretim üyelerine her bakımdan destek olmanın gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Büyük merkezlerde fazla öğrenci yığılmasının olumsuz sonuçlarını gidermek için; öğrenciye iyi bir eğitim vermek, birçok bölgelerde sosyal, kültürel ve ekonomik canlılık yaratmak, nihayet bu düzeyde fırsat ve imkân eşitliği tesis etmek amacıyla bölge üniversiteleri kurulması öngörülmüştür. Bu amaçla, Diyarbakır, Elazığ, Adana, Eskişehir, Kayseri, Bursa, Sakarya ve Konya'da yeni üniversiteler veya yüksekokullar açılmış bazılarının da temeli atılmıştır. Ankara Üniversitesi Dil Tarih coğrafya Fakültesi'nde gece öğretimi uygulaması başlatılmıştır.

1970 yılların başlarına kadar üniversiteler, belirli bir insangücü planlaması ya da yeni üniversite açma politikasına dayandırılmadan genellikle seçim bölgelerinden gelen politik istek ve baskılar, bazı bireysel girişimler ve tarihsel oluşumların zorunlu kıldığı kararlarla açılmışlardır.

Planlı kalkınma dönemlerinde ortaöğretimden yükseköğretime geçiş en önemli sorunlardan birisi olmuştur. Üniversiteye girmek isteyen birçok öğrenci üniversite sayısının az olması ve kontenjanlarının sınırlı olması nedeniyle üniversiteye girememiştir. Üniversiteye giremeyen öğrenciler zaman zaman yürüyüşler ve boykotlar düzenleyerek seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu konu zaman zaman meclisin gündemine gelmiş zaman zaman da gazetelerin haberlerinde yer almıştır.

Bu dönemin ilk yıllarından itibaren hükümetleri uğraştıran konular arasında hala nitelikli ve yeterli sayıda öğretmen sağlanamaması ve mesleğin cazip hale getirilememesi gibi sorunlar gelmektedir. Bunu Parti programlarında, hükümet programlarında, kalkınma planlarında ve milli eğitim şura çalışmalarında açıkça görmek mümkündür.

1970 yılında toplanan VIII. Milli Eğitim Şurası'nın gündemini "Ortaöğretim Sisteminin Kurulması ile Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi" konusu teşkil ettiği halde, öğretmen yetiştirme konusunun ele alınmadığı görülmektedir

İBYKP'nı döneminde de öğretmenlerin sayısal yönden yetersizliği, öğretmen/öğrenci oranının yüksekliği ve bu durumun öğretimi olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir. 1967'de ortaokullarda eğitim enstitüsü mezunu öğretmen başına 45, liselerde üniversite mezunu öğretmen başına 38 öğrenci düşmektedir. Öğretmen sayısının yetersizliği meslekten olmayanlarla kısmen giderilmeye çalışılmışsa da, bu durum eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Öğretmenlerden en fazla yararlanmayı sağlayacak metotlar geliştirilememiş, öğretmenlerin yurt içine dağılımlarındaki dengesizlikler giderilememiştir.

KAYNAKLAR

Adalet Partisi Program ve Tüzük, 27,28,29 Kasım1966 Tarihli A.P. Üçüncü Büyük Kongresi, Ankara, 1966.

Adalet Partisi Programı, Orijinal Matbaa, Ankara 1969.

Ali Rıza Alp, "Üniversite Gençliğinin Önemli Problemleri", Tercüman, 30.10.1965.

Arslan, Ali, Türkiye'de Üniversite ve Siyaset, Paraf Yayınları.

Cicioğlu, Hasan, Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi), Ankara, 1985.

Cumhuriyet, "Eğitim Sisteminde Değişiklik Yapılıyor", 01.01.1966.

Cumhuriyet, "Üniversiteler Açıldı", 2.11.1966.

Cumhuriyet, 12.6.1968.

Cumhuriyet, 13.6.1968.

Cumhuriyet, 14.6.1968.

Cumhuriyet, 16.6.1968.

Cumhuriyet, 17.6.1968.

Cumhuriyet, 18.6.1968.

Cumhuriyet, 20.6.1968.

Cumhuriyet, 22.6.1968.

Cumhuriyet, 24-28.6.1969.

Cumhuriyet, 10.7.1968.

Cumhuriyet, 20.6.1968;

Cumhuriyet, 25-27.6.1968.

Cumhuriyet, 20.2.1971.

Çalışlar, Oral, 68 Başkaldırının Yedi Rengi, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1988.

DPT, Birinci Beş Yıllık kalkınma Planı (1963-1968).

DPT, Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl 1968-1972.

Duman, Tayyip, Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme, MEB Yayınları, İstanbul 1991.

Fer, Seval, “1923 Yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine Bir İnceleme”, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, , İstanbul, 7-9 Aralık 2005.

Güven, İsmail, Türkiye’de Devlet Eğitim ve İdeoloji, Ankara, 2000.

Hürriyet, “MTTB Yöneticileri Profesörlere Çattı”, 14.12.1965.

Hürriyet, “Okuma-Yazma İçin Seferberlik Başlıyor”, 03.01.1966.

Hürriyet, “Milli Eğitim Bakanına Göre Hiçbir Lise Mezunu Açıkta Kalmayacaktır”, 11.09.1966.

Hürriyet, “Tek Dersten Kalan Öğrencinin Suçu Ne?”, 13.09.1966.

Hürriyet, “Tek Dersten kalanlar Tekrar İmtihan Edilecekler”, 21.09.1966.

Kabacalı, Alpay, Türkiye’de Gençlik Hareketleri, İstanbul,1992.

MEB, Sekizinci Milli Eğitim Şurası, 28 Eylül-3 Ekim 1970, Esaslar, Raporlar, Kararlar, 1971.

Oğuzkan, Turhan, Türkiye’de Ortaöğretim ve Sorunları, Hisar Eğitim Vakfı Yayını, Ocak,1981.

Özalp, Reşat ve Ataünal, Aydoğan, Türk Milli Eğitim sisteminde Düzenleme Teşkilatı, MEB Yayınları, İstanbul, 1977.

Sakaoğlu, Necdet, Osmanlı'dan Günümeze Eğitim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

Tercüman, “ Üniversiteye Giremeyen Öğrenciler Yürüyüş Yaptı”, 09.11.1965.

Tercüman, “Üniversiteye Giremeyenler İçin Tedbir Aranıyor”, 11.11.1965.

Tercüman, 20.6.1968.

TBMM, *Tutanak Dergisi*, Cumhuriyet Senatosu, Dönem 1, Cilt:31, Toplantı 5, 3. Birleşim, 3.11.1965.

TBMM, *Tutanak Dergisi*, Cumhuriyet Senatosu, Dönem 1, Cilt: 31, Toplantı 5, 4. Birleşim, 5.11.1965.

TBMM, *Tutanak Dergisi*, Cumhuriyet Senatosu, Dönem,1, Cilt: 31, Toplantı:5, 41. Birleşim, 4.2.1966.

TBMM, *Tutanak Dergisi*, Cumhuriyet Senatosu, Dönem,1, Cilt: 34, Toplantı:5, 50. Birleşim, 23.2.1966.